سیناریۆی سینەما لە وشەوە بۆ وێنە… حەیدەر عەبدولڕەحمان

سیناریۆ لە پیشەسازی سینەمادا، لەوڵاتێکی وەك ئەمریکا، لە رووی ئابووریی و بازرگانییەوە جیاوازی نییە لەگەڵ پیشەسازی دروستکردنی کەشتی لەژاپۆن وچاندنی برنج لەچین و ناردنی دانەوێڵە لەدەریای ڕەشەوە بۆ سەراپای جیهان.

لەنێو ئەو کەرتەی پیشەسازی سینەمادا، نووسینی سیناریۆ لەڕەگەزە لەپێشەکانەوە بەسەدان سیناریۆ نووس پیشەی بەردەوامیان سیناریۆ نووسینە بۆ دراماو سینەما لەو ماوەیەدا، کە بەهۆی سیناریۆ نووسینەوە، لە ریزی دەوڵەمەندە گەورەکانن بەشێوەیەك پاداشتی هیچ یەکێ لەو سیناریۆ نووسانە، پاداشتیان لە ئەکتەرە هەرە ناسراوەکانی هۆلیوود کەمتر نییە.

ئەو کۆمەڵە سیناریۆ نووسانە، کە ژمارەیان 11500 سیناریۆ نووس دەبێت، سەندیکایەکی تایبەت بەخۆیان هەیە بەناوی (سەندیکای سیناریۆ نووسەکان) کاریان سەرپەرشتی کردنی ئەو سیناریۆ نووسانەیە، لەکاتی دروست بوونی هەر کێشەیەکیش بەرگریان لێ دەکات و پارێزگاری لەمافەکانیان دەکات.

هەر بۆ نموونە لەو ماوەیەدا سیناریۆ نووسەکان، بۆماوەیەك مانگرتنیان ئەنجامدا، بۆ بەرزکردنەوەی کرێ ی بەرهەمەکانیان، بەتایبەت لەو بەرهەمە سینەمایانەی داهاتێکی زۆر بەدەست دێنن، ئەکتەرەکانیش بە تێکڕایی لایەنگیریان کردن و لەگەڵ سیناریۆ نووسەکان بۆ ماوەیەك دەستیان لەکار کێشایەوە و بەرهەمهێنانی فیلمیان ڕاگرت، ئەمەش بووە هۆی ئەوەی کە کەرتی بەرهەمهێنانی فیلم زێتر لە دووملیار دۆلار زیانی بەرکەوە.

سیناریۆ لە هەموو ڕەگەزەکانی دیکەی فیلمسازی سەخت ترەو کەمن ئەوانەی پسپۆریان لەو بوارەدا هەیە، چونکە سیناریۆ بەهرەو زانستە، بۆیە (وارن ستیڤن)ی دەرهێنەر دەڵێت: دەرهێنەرانی ئەمڕۆ ناکرێت دەست لەکاری سیناریۆ بدەن، ئەگەر واش بکەن، ئەنجامەکەی زۆر نەرێنی بەسەریاندا دەشکێتەوە، چونکە ئەوان لەڕووی نووسینەوە توانای نووسینی نامەیەکیان نییە.

(ئۆرسەن ویلز) لەم بارەیەوە دەڵێت هەرگیز قسە لەسەر فیلمەکانم ناکەم، چونکە قسە کردن لەسەریان کاری پسپۆڕو ڕەخنەگرەکانە.

ڕەنگە زۆر لەو شاکارانەی داهێنانیان تێدا دەکرێت، بە تاکە کەسێك ئەنجام بدرێ، وەك ڕۆمان، شیعر، شێوەکاری، بەڵام سینەما کاری

دەستە جەمعیەو كۆمەڵێ زانست و تەكنیك و پسپۆرایەتی هاوبەشن، بە بەرهەم هێنان، لەوانەش كاری سیناریۆ نووسین.

لەسینەمادا هەریەك لەنووسەرو دەرهێنەر فەلسەفەو فانتازیا یەكی تایبەتی خۆیان هەیە بۆ بەرهەمهێنانی فیلم، ئەوەی یەكەمیان بەلایەنە ئەدەبی و دووەمیان لایەنە هونەرییەكە، كە ئەگەر ئاوێزانی یەكتر بن و لە توێ ی كارێكی هاوبەشدا یەكتر بگرنەوە، دەتوانن ئەنجامێكی سەركەوتوو بە دەست بێنن.

ئێستا بە زاڵ بوون بەسەر كێشەی قەیرانی سیناریۆ، دەروازەی تری ئەلتەرناتیف دەزراونەتەوە، كە كاری سیناریۆ نووس ئاسانتر دەكەن، سیناریۆ نووسەكان لەبری ئەوەی تەنیا پشت بەبیروبۆچوونی تایبەتی خۆیان ببەستن، بەڵكو دەتوانن فیلمەكانیان لەسەرشاكاری گەورەی ڕۆماندا داڕێژن، لەو ڕۆمانانەی پڕن لەڕووداوو وێنەی درامی.

بەمەش پەیوەندی نێوان نووسەرو دەرهێنەر، هێزێكی گەورە بەدراماو فیلم دە بەخشن.

سوود وەرگرتن لەڕۆمان بەشێوەیەك دەكرێت، كە تەوەك سیناریست بزانیت چۆن وشە بگۆڕیت بۆ وێنە، یان چۆن بونیاتی ڕۆمانەكەك هەڵوەشێنیتەوەو لەشوێنی ئەودا بونیاتێكی درامی نوێ دروست بكەیتەوە، هەتا ئەگەر لە ڕووی فەلسەفەو گوتاری سینەماییدا دەقاو دەق لەگەڵ ڕۆمان نووسدا جیاوازێكیشتان هەبێت، بەڵام لەتێڕوانینی گشتی دا یەك ئامانجتان هەبێت.

گرنگ ئەوەیە هەموو ئەو فانتازیاو گەڕانەوە دوورو درژانەی لەبەتەی ڕۆماندا هەن بۆ ئامرازو كەرەستە هونەریەكان بكەنە كارێكی وێنەیی چەو پێ، ئەو كات لە بری وشە دەیان كارتێكەرت دەبێت بۆ وروژاندنی بینەرو جولاندنی هەست و نەستی، بەتایبەت بەركەوتن لەگەڵ چاوو، گوێ و مێشك و هەموو هەستەكانی تری مرۆق.

تا ئێستا كۆمپانیا سینەماییەكان سوودێكی زۆریان لەڕۆمانە ناسراوەكانی جیهان بۆ سینەما وەرگرتووە، بەتایبەت ڕۆمانەكانی (گابریل گاریسیا ماركێز)كە بۆتە هۆی ئەوەی ماركێز ببێتە خاوەنی هەوادارێكی زۆر لەسینەمادا، كە رەنگە ژمارەیان لەژمارەی هەوادارەكانی زێتر بێت لەڕۆماندا.

ئاسۆی ڕێکخراوە کرێکارییەکان لە ئێران.. حەمید تەقوایی.. و: کاوە عومەر

دەقی ئەم نوسراوەیە بە پشتبەستن بە چاوپێکەوتنێک لەگەڵ کەناڵی ئاسمانی کەناڵ جەدید ئامادەکراوە

حەسەن ساڵحی: تا ئێستا بە هۆی هەبوونی دیکتاتۆریەت و سەرکوت لە ئێراندا، کرێکاران نەیانتوانیوە ڕێکخراوی جەماوەری خۆیان دروست بکەن، بەڵام هەڵسوڕاوانی بزووتنەوەی کرێکاری چەندین گرووپیان پێکهێناوە کە یەکێک لە ئامانجەکانیان پێکهێنانی ڕێکخراوە جەماوەریەکان بووە. لە ماوەی یەک ساڵ و نیوی ڕابردوودا چەندین ڕێکخراو هەڵسوڕاو و ئەوانەی بەشدارن لە بزووتنەوەی کرێکاریدا لە دڵی شۆڕشی ژن ژیان ئازاددا پێک هاتوون. لەم چاوپێکەوتنەدا باس لە ئاسۆی ڕێکخراوە جەماوەریە کرێکارییەکان لە ئێران دەکەین.

حەمید تەقوایی، یەکەمین پرسیارم ئەوەیە، لە بارودۆخی ئێستادا بزووتنەوەی کرێکاری لە ڕووی ڕێکخستنەوە لە چ بارودۆخێکدایە؟

حەمید تەقوایی: هەروەک ئاماژەت پێدا، یەک ئاست لە ڕێکخستنی کرێکاری، ڕێکخستنی هەڵسوڕاوانە. ئەوانەی بەشدارن لە بزووتنەوەی کرێکاریدا بە پشتبەستن بە سۆشیال میدیا توانیویانە خۆیان ڕێکبخەن و دامەزراوە و کۆمیتەکانیان دروستکردووە و شارەزا و ناسراون. ئەم جۆرە ڕێکخراوانە زۆر پێش شۆڕشی ژن ژیان ئازادی دروست بوون و لە بنەڕەتدا لەسەر بنەمای هەلومەرجی خەبات و ناڕەزایەتییە کرێکارییەکان دروست بوون.
دەزانن کە بزووتنەوەی کرێکاری لردرترتای هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامییەوە بێدەنگ نەبووە. بەردەوام ناڕەزایەتی و گردبوونەوە و مانگرتن هەبووە و لە دڵی ئەم بزووتنەوەیەدا هەڵسوڕاوانی بزووتنەوەی کرێکاری توانیویانە خۆیان ڕێکبخەن و بە ئاشکرا و بە ناو و وێنەی خۆیانەوە ثێ بخەنە ناو مەیدانی خەباتەوە. هەم حکومەت ئەو هەڵسوڕاوانە و ڕێکخراوەکانیان دەناسێت و هەم کرێکاران و هەموو کۆمەڵگاش ئاشنان پێیان. ئەم ڕێکخراوانە خۆیان بە کۆمیتە، سەندیکا، یان شورا ناودەبەن، بەڵام لە ئاستی چالاکانی بزووتنەوەی کرێکاری تەنا پەڕن.

لایەنێکی تریش بریتییە لە ڕێکخراوە جەماوەرییەکانی کرێکاران کە دروستکردنیان ئامانجێکی گرنگی ئەو ڕێکخراوە چالاکوانانە. لاوازی بنچینەیی بزووتنەوەی کرێکاری، نەبوونی ڕێکخراوە هەمەلایەنەکانی کرێکارانە. جا ئەو ڕێکخراوانە لە شێوەی ئەنجومەن یان سەندیکادا ب□ن، لە هەر حاڵەتێکدا پێویستە هەموو یان زۆرینەیەکی بەرزی کرێکارانی یەکەیەکی کرێکاری لەخۆ بگرن. ئەمەش بەهۆی خنکان و سەرکوتکردنەوە ناتوانرێت. بەربەستی سەرەکی ل□ بەردەم دامەزراندنی ڕێکخراوە جەماوەرییەکان حکومەتە. حکومەت و تەواوی چینی سەرمایەداری دەزانن کە هەر پلەیەک لە ڕێکخستنی جەماوەری چینی کرێکار، بزووتنەوەی کرێکاری زۆر بەهێزتر و یەکگرتووتر دەکات بەرامبەر خاوەنکارەکان و حکومەتەکەیان. ئەوان ئەمە دەزانن و هەر لەبەر ئەم هۆکارە، چ لە سەردەمی کۆماری ئیسلامی و چ لە سەردەمی نیزامی پێشوودا، هەوڵی حکومەتەکان بۆ ڕێگریکردن بووە لە ڕێکخستنی کرێکاران. کێشەی ئێمە لە ڕاستیدا ئەوەیە کە چۆن دەتوانین لە هەلومەرجی دیکتاتۆرییەت و خنکاندندا ڕێکخراوی کرێکاری جەماوەری دروست بکەین. شتێکی گرنگ بۆ تێکۆشەرانی بزووتنەوەی کرێکاری، وەڵامدانەوەی ئەم بابەتەیە.

جەخت لەوە دەکەمەوە کە چینی کرێکار بەردەوام ناڕەزایەتی دەردەبڕن و ڕێکخراوەکان لەو ناڕەزایەتیانە سەرھەڵدەدەن. چینی کرێکار چینێکە کە بوونی ئابووری و کۆمەڵایەتی پێویستی بە ڕێکخستن هەیە. واتە کارەکانی پێویستی بە ڕێکخستن و ئاوازدانان هەیە. کرێکارێک لە ناوەندێکی بەرھەمھێنان یان خزمەتگوزاری توانای کارکردنی نییە و ناتوانێت هیچ ڕۆڵێکی هەبێت لە بەرھەمھێناندا بەبێ کاری تیمی و هەماهەنگی لەگەڵ هاوکارەکانی. کرێکارێک بە پێچەوانەی کۆڵبەر یان دوکاندار، ناتوانێت بە کاری تاکەکەسی خۆی ب□ژی. لە ڕاستیدا ڕێکخستن و چالاکیی بەکۆمەڵ و ڕێکخراو تایبەتمەندی چینی کرێکارە و ڕەگ و ڕیشەی لە شوێنی ئابووری کۆمەڵایەتی ئەم چینەدا داکوتاوە. خەباتی کرێکاری تەنیا دەتوانێت بەکۆمەڵ بێت. کرێکار ناتوانێت تەنها فەرشەکەی لە ئاوەکە دەرب□ھن□ت.

یەکەم خەباتی کرێکاران لە مێژووی بزووتنەوەی کرێکاریدا خەباتی بەستنی ڕێککەوتنی دەستج□معی بوو. واتە کرێکاران نەیاندەویست بە تاک □□وبەڕووی خاوەنکار ببنەوە. سروشتییە چینی سەرمایەداری نایەوێت کرێکاران لە ناڕەزایەتییەکانیاندا ڕێکبخەن. سەرمایەداری لە پرۆسەی بەرھەمھێناندا کرێکاران ڕێکدەخات، بەڵام دەیەوێت بە تاک □□وب□□ووویان ببێتەوە و ئەمەش پارادۆکسێکی بنەڕەتی و دژایەتی کۆمەڵگەی سەرمایەدارییە. لە لایەک لە ڕێکخراوی بەرھەمھێناندا پێویستی بە کاری ڕێکخراو و هەماهەنگی کرێکارانە و بۆ ئەوەی

قازانج بەت پێویستە ڕێکخستن و یەکخستنی کرێکاران بکرێت و لە لایەکی دیکەشەوە لە ڕوانگەی سیاسییەوە و لە مامەڵەکردن لەگەڵ ناڕەزایەتی کرێکاراندا، دەیەوێت مامەڵە لەگەڵ کرێکارانی بەتاک کەوتوو و ناڕێکخراودا بکات. بەڵام بەبێ گوێدانە مەبەست و هەوڵی خاوەنکارەکان، سەندیکا و ڕێکخستنی کرێکاران لە بابەتی بەرهەمهێناندا، پێیان خۆش بێت یان نا، پێویستی بە سەندیکا و ڕێکخستنی خەباتی ئەوان هەیە و ڕێزانە بەرهەمی دەهێنێتەوە. تەنانەت دڕندەترین دیکتاتۆرییەکان ناتوانن ڕێگری بکەن لە کۆبوونەوە و ڕێکخستن و یەکخستنی خەباتی کرێکاران. لە کۆماری ئیسلامیدا دەتوانین بە چاوی خۆمان ببینین کە چۆن ڕێکخراوە سەربەخۆکانی کرێکاری سەرەڕای سەرکوت و چەوساندنەوەی بەوێنە پێک هاتوون. لەسەر ئەم بنەمایە دەکرێت هەنگاو بەرەو ڕێکخستنی جەماوەریی کرێکاران بنرێت.

حەسەن ساڵحی: هەروەک ئاماژەت پێدا سەرمایەدارەکان بە پشت بەستن بە دەوڵەتەکەیان پێشیان لە خۆڕێکخستنی کرێکاران گرتووە و ئەو ڕێکخراوانەی هەن کە لە ژێر ناوی کۆمیتە یان سەندیکا یان شورا کاردەکەن بە شێوەیەکی سەرەکی ڕێکخراوی چالاکانی کرێکارین و هەموو یان تەنانەت ئا بەشێک لە کرێکارانی یەکەیەکی بەرهەمهێنان یان خزمەتگوزاری. پرسیار ئەوەیە لەکۆتاییدا ئایا پێشمەرجی دروستبوونی ڕێکخراوە جەماوەرییەکان چییە؟ تێکشکاندنی خنکاندن، گۆڕینی هاوسەنگی هێز لە نێوان حکومەت و خەڵک، یان ئاڵوگۆڕی ترە؟

حەمید تەقوایی: ئەوەندەی پەیوەندی بە بارودۆخی سیاسی و کۆمەڵایەتییەوە هەیە، دیارە مەسەلەکە هەمان پارادۆکسی مریشک و هێلکەکەیە. لەلایەک دەبێت بەربەستی خنکاندن بشکێنی تا ڕێکخراوە جەماوەرییەکان دروست ببن و لەلایەکی دیکەشەوە هێزێکی چارەنووسساز و کاریگەر لە شکاندنی خنکاندنەکەدا خودی بزووتنەوەی کرێکارییە، کە دەبێت بە ڕێکخراوی و یەکگرتوو بێتە مەیدان. بەڵام ئەم بابەتە ڕەش و سپی نییە. ئەم دوو لایەنە دەتوانن بەتەریبیش هەنگاو بە هەنگاو بەرەو پێشەوە بچن. ناڕەزایەتی کرێکاری بە هەر پلەیەکی ڕێکخستنەوە بێت گریمانە بکرێت و ئەم ناڕەزایەتیانە لەگەڵ ناڕەزایەتی بەشەکانی تری کۆمەڵگە بە نەرە هاوسەنگی هێز بە قازانجی ڕێکخراوە بەرفراوانترەکان دەگۆڕن.

کلیلی پرسی ڕێکخستن لە دڵی ناڕەزایەتییەکاندایە. لە هەلومەرجی شۆڕشگێڕانەدا، کاتێک بزووتنەوەیەکی جەماوەری سەردەردەنە – وەک ئەو دۆخەی لە ساڵێ و نیوی ڕابردوودا لە ئێران هەمانبوو- بە دڵنیایی زەمینە زیاتر فەراهەم دەبێت بۆ ئەوەی جەماوەری کرێکار

هەنگاو بنێتە مەیدانی خەبات. وە پێت خۆش بێت یان نا، ڕادەی هێز و کاریگەری و بەشداری چالاکانی کرێکاری و دامودەزگاکانیان زیاتر و کاریگەرتر دەبێت.

لە پرۆسەی ئەم شۆڕشەدا شاهیدی پێکهێنانی ئەنجوومەنی نارەزایەتی بووین. هەرچەندە بەشێک لەو ڕێکخراوانە پێش شۆڕشی ژن ژیان ئازادی دامەزراون، بەڵام لە دەی ئەم شۆڕشەدا شوراکان چەند هێندە بوون و براونەتە پێشەوە و ڕۆڵێکی کاریگەریان هەبوو لە ڕێکخستنی نارەزایەتییەکان. بە تایبەتی خەباتی کرێکارانی نەوت گەیشتە لوتکە و کەرتە جیاجیاکانی پیشەسازی نەوت بە پێکهێنانی شورای نارەزایەتییەکانی خۆیان ڕێکخست و نارەزایەتییەکانیان ئەنجامدا. وە بە گشتی ئەم فۆرمەی ڕێکخستن بڵاوبووەوە. ئەم ئەنجومەنانە بەرپرسیارن لە ڕێکخستنی نارەزایەتی و گردبوونەوە و مانگرتن، کە لە لایەن شۆڕشەوە دابین کراوە. ئەنجوومەنی هەماهەنگی ڕێکخراوەکانی سەندیکای مامۆستایان کە زۆر پێش دەستپێکی شۆڕشی ژن ژیان ئازادی دامەزرا بوو، لە دەی شۆڕشدا ڕادیکاڵتر و چالاکتر بوو و چەندین کۆبوونەوەی نارەزایەتی ڕێکخست. بێگومان ئەم ڕێکخراوە لە ئاستی هەڵسوڕاوان تێدەپەڕێت و مامۆستایان و پەروەردەکاران لەسەر ئاستی سەرتاسەری لەخۆدەگرێت.

لێرەوە دەمەوێت بگەمە ئەو ئەنجامەی کە پێشکەوتنی بزووتنەوەی کرێکاری و بەتایبەتی جەماوەریکردنی ڕێکخراوەکان لەسەر هەلومەرجی کۆمەڵایەتی-سیاسی و بە هەوڵی هەڵسوڕاوانی بزووتنەوەی کرێکاری دامەزراوە. پێویستە دیکتاتۆرییەت گریمانە بکرێت. سەرمایەدارەکان و حکومەتەکانیان هەمیشە هەوڵدەدەن کرێکاران لە ڕێکخستن ڕابگرن و سەرەڕای ئەمەش ئێمە دەتوانین و دەبێت بەرو ڕێگەی ڕزگاری بەن تا ڕێکخراوتر و فراوانتر ببینەوە.

ئمکانێک کە ئەمڕۆ هەمانە و پێویستە لە ڕێکخستندا بەکاری بهێنین، ئامرازەکانی سۆشیال میدیایە. ڕژیم ڕەنگە بە پشتبەستن بە چاودێری ڕێکخراوە زەردەکان و هێزە سەرکوتگەرەکانی دیکە بتوانێت پێش بە کۆبوونەوە ڕووبەڕووەکانی وەک کۆبوونەوەی گشتی کرێکاران لە یەکەکانی بەرهەمهێناندا بگرێت، بەڵام لە سۆشیال میدیادا توانای ئەوەی نییە. ئەمڕۆ ڕێکخراوەکانی هەڵسوڕاوان وەک ئەنجوومەنی نارەزایەتی بەم شێوەیە کۆدەبنەوە و ڕاوێژ دەکەن و بیروڕا ئاڵوگۆڕ دەکەن و بڕیار دەدەن.

هەنگاوی دواتر دەتوانێ ڕێکخستنی کۆبوونەوەی جەماوەری کرێکارانی هەر یەکەیەک بێت بە هەمان شێوە. واتە لە یەکەیەکی بەرهەمهێناندا، کرێکاران دەتوانن لە ڕێگەی تەلەگرام یان ئینستاگرام و هاوشێوەکانیانەوە بەشداری لە کۆبوونەوە مەجازییەکاندا بکەن، و

گفتوگۆ و بڕیار لەسەر بابەتگەلێکی جۆراوجۆر لە ژینگەی کارکردنیان بدەن. ئەمەش پێویست ناکات خەڵک ببنە گشتی، هەروەها ڕووبەڕووی بەربەستی ئەمنی و هتد نابێتەوە. دەتوانرێت بەشداری لەو کۆبوونەوانەدا بکرێت کە ناونیشانیان تەنها بە ئەو کرێکارانە بێت کە ناوی نهێنیان هەیە.
هەروەها ڕێکخراوەکانی ئێستای هەڵسوڕاوان دەتوانن لەم ڕووەوە ڕێگەیەکی گرنگ بگێڕن. دەتوانن لە پلاتفۆرمەکانی ئینتەرنێت بۆ ڕێکخستنی کۆبوونەوە گشتییەکان و بەڕێوەبردنی کۆبوونەوەکان و بانگهێشتکردنی کرێکارانی یەکەی بەرهەمهێنانیان بۆ ئەو کۆبوونەوانە کەڵک وەربگرن. بێگومان ئەمە لە ئاستێکی سنوورداردا کراوە، بەڵام پێویستە فراوانتر بکرێت و ببێتە نەریتێکی خەباتکارانە. تەکنەلۆژیای پەیوەندیگرتن و هاوسەنگی هێز لەم بارودۆخەدا بە تەواوی لەگەڵمان پێدەدات ئەم هەنگاوە بنێین بە پێشەوە.

حەسەن ساڵحی: لە هەلومەرجی ئەمڕۆدا دەبینین سەرەڕای سەرکوتکردن و خنکاندن، مامۆستایان و پەروەردەکاران لە ئاستی سەرتاسەریدا ڕێکخراون. بەشێکی بەرچاو لە مامۆستایان لە سەرانسەری وڵاتدا لە لایەن شورای هەماهەنگییەوە نوێنەرایەتی دەکرێن. وە ئەم ڕێکخراوە توانیویەتی هەڵمەتی زۆر و بەرفراوان ڕێکبخات و بباتە پێشەوە. ڕات چییە لەسەر ئەم ئەزموونە؟ ئایا ئەمە دەتوانێت مۆدێلێک بێت بۆ توێژەکانی تری چینی کرێکار؟

حەمید تەقوایی: باسی ئەم بابەتە دەکەین، بەڵام سەرەتا دەبێت جەخت لەسەر خاڵێک بکەمەوە کە ناپەیوەندیدار نییە بە پرسیارەکەتانەوە.
لەم چاوپێکەوتنەدا باسمان لە کپکرد، بەڵام پێویستە ئاماژە بەوە بکرێت کە جیاوازییەکی چەنایەتی لە نێوان بارودۆخی کۆمەڵگای ئەمڕۆدا هەیە لەگەڵ ئەو خنکاندنەی کە لە دەسەڵاتی پێشوودا هەبووە. لە ڕژێمی شادا دیکتاتۆری و سەرکوت بووە هەی چەقبەستن و بێدەنگییەکی مەرگبار بەسەر کۆمەڵگادا زاڵ بێت. لەخۆڕا نەبوو کە ئەو دۆخەیان ناونا بوو گۆڕستانی ئاریامێهری. نەک هەر کرێکاران بەڵکو نووسەران و هونەرمەندان، ژن و خەڵکی ژێر چەوسانەوەی نەتەوەیی و چین و توێژە نارازییەکانی دیکەی کۆمەڵگا نەیانتوانی بچوکترین ناڕەزایەتی دەربڕین یان لە هیچ ئاستێکدا خۆیان ڕێکخراو بکەن و بزووتنەوەیەک ڕێکبخەن. سێبەری ڕەشی ساواک لە هەموو شوێنێک بڵاو بووەوە.
ئەمڕۆ کۆماری ئیسلامی دیکتاتۆرییەت و سەرکوتێکی زۆر دڕندانەتری

بەسەر کۆمەڵگادا سەپاندووە، بەڵام نەیتوانیوە بارودۆخی گۆڕستانی ڕابردوو بگەڕێنێتەوە. بێگومان یەکێک لە هۆکارەکانی ئەمەش تەکنەلۆجیای سۆشیال میدیایە کە ئاڵوگۆڕی هەواڵ و زانیاری لە قۆرخکاری حکومەتەکان و میدیای بازرگانی دەرهێناوە و وایکردووە جەماوەری خەڵک لە ئاستی سەرتاسەری و تەنانەت نێودەوڵەتیشدا بە ئاسانی پەیوەندی لەگەڵ یەکتردا بکەن . بەڵام هۆکاری گرنگتر، کاریگەرییە قووڵەکانی شۆڕشی ١٣٥٧ە، کە هەرچەندە بووە هۆی بەهێزبوونی کۆنەپەرستی ئیسلامی، بەڵام زەمینەی کەی بە کێڵا ، چاوەڕوانی و پێشبینییەکانی کۆمەڵگای بەرزکردەوە و زەمینەی ناڕەزایەتی بەربڵاوی لەلایەنی جەراوجۆرەوە دروستکرد چین و توێژەکانی کۆمەڵگا بە تایبەت ژنان و لاوان و قوتابیان کە هەر لە سەرەتای هاتنە سەرکاری کۆماری ئیسلامییەوە ئارام نەبوون و بەردەوام ناڕەزایەتیان دەربڕیوە. بە نموونە ژمارە و مەودای مانگرتن و ناڕەزایەتی کرێکاری لە چواردە دەیەی ڕابردوودا زۆر زیاترە لە ڕابردوو. ئەمەش بۆ تەکۆشانی ژنان و گەنجان و خەڵکی ژێر چەوسانەوەی نەتەوەییش ڕاستە.

بێگومان لەم نێوەندەدا، وەک ئاماژەم پێدا، تەکنەلۆژیای پەیوەندیکردن ڕۆڵێکی گرنگی هەبووە، بەڵام پێویستە ئاماژە بەوە بکرێت کە ئینتەرنێت و مۆبایل و سۆشیال میدیا بە گشتی لە بیست ساڵی ڕابردوودا بووەتە جێی بایەخ و بەربڵاو، لە کاتێکدا ناڕەزایەتییەکانی کرێکاران و ژنان و بەشەجەراوجۆرەکان کۆمەڵگا لە یەکەم ڕۆژەکانی دامەزراندنی کۆماری ئیسلامییەوە دەستی پێکرد. سەرەتا لە بنەڕەتدا لە درێژەی داواکاری و ئامانجەکانی شۆڕشی ١٣٥٧ کە کۆماری ئیسلامی بەدی نەهێنا و پاشان دژی سیاسەت و سەرکوتەکانی نیزامی تازە دەسەڵاتدار. من هەمیشە وتوومە شۆڕشەکان شکست دەهێنن، بەڵام لە مێژوو دوور ناخرێنەوە. شۆڕشی ١٣٥٧یش کاریگەرییەکی قووڵی بەجێهێشت، یەکێک لە دەرئەنجامەکانیش بێتوانایی چینی دەسەڵاتدار بوو لە زیندووکردنەوەی خنکاندن و بارودۆخی چەقبەستووی گۆڕستان.

ئێستا با بگەڕێینەوە سەر پرسیارە تایبەتەکەت سەبارەت بە ئەزموونی پەروەردەکاران. لە بنەڕەتترین ئاستدا پێکهێنان و چالاکی ڕێکخراوەکانی وەک شورای هەماهەنگی ڕێکخراوەکانی یەکێتی پیشەیی پەروەردەکاران وەک دەرئەنجامی کۆمەڵگایەکی دینامیکی و ناڕەزایەتی هەژمار بکرێت. ئەم ئەزموونە ئەوەمان بۆ دەردەخات کە دەکرێت ڕێکخراوە ناڕەزایەتییەکان و داواکارییەکانی بەشە جیاجیاکانی کۆمەڵگا ڕێکبخرێن، تەنانەت لەسەر ئاستی نیشتمانیش. وەک ڕوونم کردەوە ئەم ڕێکخراوە زۆر پێش شۆڕشی ژنانی ژیانی ئازادی دامەزرا. یەکە ناوچەییەکانی مامۆستایان وەک ڕێکخراوە پیشەییەکان دەستیان

پێکرد و بەیەکەوە گرێدرابوون و یەکگرتوو بوون و شورای هەماهەنگی سەندیکاکانیان پێکهێنا.
لێرەدا پێویستە خاڵێک لەبەرچاو بگیرێت. ئەو بوارانەی کە سیمایەکی سەرتاسەرییان هەیە- لە بنەڕەتدا بەشە خزمەتگوزارییەکانی وەک مامۆستایان، بارکردن وگواستنەوە، کرێکارانی شارەوانی و ئاگرکوژێنەوە و هتد- بەهۆی جۆری کارەکانیانەوە، بە بەراورد لەگەڵ بەشەکانی دیکە، ئمکانیەت و توانای زیاتریان هەیە بۆ ڕێکخستن و ناڕەزایەتی دەربڕین لەسەر ئاستی وڵاتدا. خانەنشینەکان دۆخێکی هاوشێوەیان هەیە و هەر بەو هۆیەشەوە ڕێکخراو کەبوونەوەی ناڕەزایەتی فراوانیان ڕێکخستووە. بەڵام گرنگ ئەوەیە کە ئەم جۆرە ڕێکخراوە و ڕێکخستنی ناڕەزایەتییە، وەک ئاماژەم پێدا، بە یارمەتی تەکنەلۆجیای ئینتەرنێت و بە تایبەتی هاوسەنگی هێز کە لە بنەڕەتدا ڕەنگ و ڕیشەی لە شۆڕشی ١٣٥٧ دا هەیە، بووەتە مومکین و ئەم هێکارانەش بە هەموو بوارەکان بوارە خزمەتگوزاری و سەرتاسەرییەکان و یەکە گەورە و بچووکەکانی بەرهەمهێنان ڕاست و دروستە.
خاڵێکی تر ئەوەیە کە فراوانکردنی ڕێکخستن لە نێو کرێکاراندا دەتوانرێت لە دوو ئاستدا جێبەجێ بکرێت. یەکێکیان فراوانبوونی ئاسۆیی ڕێکخراوەکانە، واتە تەڵەک لە ڕێکخراوەکانی چالاکوانانی ناوەندە جیاوازەکان هەبێت کە لەژێر یەک چەتردا کاردەکەن. دووەمیان فراوانبوونی ڕاست و چەپی ڕێکخراوە هەبووەکانە، واتە کەڵەکەبوونیان لە هەر یەکە یەکی بەرهەمهێناندا. لەوانەیە ئەمانە بە شێوەیەکی هاوتەریب بەرەوپێش بچن یان هەریەکەیان پرۆسەی تایبەتی خۆیان هەبێت، بەڵام لە هەر حاڵەتەکدا ئەم دوو شێوازەی ڕێکخستن کاریگەرییان لەسەر یەکتر دەبێت و یەکتر بەهێزتر دەکەن.
بۆ نموونه ئه مڕۆ له پیشه سازی نه وتدا پایه کانی سێیه می ئه نجومه نی ناڕه زایه تی کرێکارانمان هه یه که ده توانرێت له دوو ئاستدا گه شه بکات. یەکێکیان دانانی مۆدێلێک بۆ کەرتەکانی تری کار، لە پیشەسازی نەوت یان کەرتەکانی تری بەرهەمهێنان، بۆ ئەوەی چالاکوانەکانیان ئەنجوومەنی هاوشێوە پێکبهێنن. ئەمەش جۆرێکە لە فراوانبوونی ئاسۆیی. لایەنێکی تر ئەوەیە کە هەر ئەنجومەنێکی ناڕەزایەتی هەوڵ بدات چین و توێژەکانی تری کرێکاران لە هەمان یەکەدا بگرێتەوە. ئەم شێوازە دووەمیش بریتییە لە جووڵە لە ڕێکخستنی چالاکانی هەر یەکەیەکەوە بۆ ڕێکخستنی جەماوەری لەو یەکە تایبەتەدا.
هەردوو ئەم ڕەوتانە مومکینن، بەڵام ئەم ئەگەرە بەو مانایە نییە کە هیچ بەربەستێک لە ڕێگاماندا نییە. دەبێت ئاستەنگەکان تێپەڕێنرێت، بەڵام لە هەموو حاڵەتەکدا ئەوەی زیاتر لە هەموو

فاکتەری تر ئەم ڕێکخراوانە دەکاتە مەمکین، ئاراستەکردن و هێڵی سیاسییە. ڕێکخستنی جەماوەریی کرێکاران لە هەلومەرجی دیاریکراوی ئێراندا تەنیا لە دەوری هێڵێکی ڕادیکال□ ک□ بە ڕاستی قسە لەگەڵ دڵی کرێکاران دەکات، جێبەجێ بکرێت و ئەم هێڵە ڕادیکالەش بە خۆی دەستەبەر نابێت، دەبێت شەڕی تەشەنەکردن و سەقامگیربوونی بکرێ. لێرەدا ڕۆڵی حزب□ ش□شگێڕەکانی وەک پارتی ئێمە تیشک دەخرێتە سەر. تەنیا لە دەوری هێڵێکی سازش نەکراو و ڕادیکال□ ک□ بەتەواوی خۆی لە هێڵەکانی دۆ خوردادی و تودە ئیستی و یاساگەری و سەندیکاگەرایی و هاوشێوەکانی جیا کردۆتەوە و بەڕاستی نوێنەرایەتی شەڕانگێزی و ناڕەزایی و ناڕەزایەتی قوووڵی جەماوەری کرێکار دەکات، دەتوانین ئەو… جەماوەر بزووتنەوەی کرێکاری جووڵەی کرد.
لە هەر حاڵەتێکدا، بە گریمانەیەک کە ئێمە باس لە هێڵێکی ڕادیکال□ د□کەین، دەتوانین بڵێین کە فراوانبوونی ئاسۆیی و ڕاستیی ڕێکخراوە کرێکاری□□کان هەم مومکینە و هەم لە ڕوانگەدایە.

حەسەن ساڵحی: ئێوە لایەنە جیاوازەکانی ئەم دیدەتان بۆ ڕوون کردۆتەوە. وەک پوختە و کۆتایی باسەکە چۆن و لە چ پرۆسەیەکدا دەتوانرێت ئەم دیدە بەدیبهێنرێت؟

حەمید تەقوایی: وەک لە سەرەوە ئاماژەم پێدا خاڵی سەرەکی کارەکە پێکهی□نانی بەکۆمەڵی ڕێکخراوەکانە. بۆ بەدیهێنانی ئەمە، ئێمە لە سفرەوە دەست پێناکەین. لە ئێستادا زۆرێک لە ڕێکخراوەکانی چالاکانی بزووتنەوەی کرێکاری پێکهی□نراون و دەتوانن ڕۆڵێکی گرنگ لە دروستکردنی ڕێکخراوی جەماوەریدا بگێڕن. ڕادەی کاریگەری و کاریگەریی ئەوان بە تەواوی پەیوەستە بەوەی کە چ سیاسەتێک پەیڕەو دەکەن و تا چەند توانیویانە سەرنجی جەماوەری کرێکاران بۆ هەڵوێست و ڕێنمایی و چالاکییەکانیان ڕابکێشن. تا ئەم پلەیە لە کاریگەری و متمانەپێکردن بەرزتر بێت، بە شێوەیەکی سروشتی، ئەگەری ڕێکخستنی جەماوەری کرێکار زیاتر دەبێت – لە بنەڕەتدا بە پشتبەستن بە سۆشیال میدیا.
لە دڵی شۆڕشی ژیانی ژناندا بزووتنەوەکان بەڕێوە دەچوون، وەک بڵاوکردنەوەی بەیانامەیەکی ١٢ خاڵی لەلایەن بیست ڕێکخراوەوە کە زۆربەیان ڕێکخراوی کرێکاری بوون و لەم دواییانەشدا، بڵاوکردنەوەی بەیانامەیەک لەلایەن دە ڕێکخراوەوە دژی لەسێدارەدان و سەرکوتکردن , هەروەها حەزەکە. هه ڕوه ها له دڵی شۆڕشه که دا ڕێکخراوی نوێ پێکهی□نران، هه موویان به کرده وه له ڕێکخستنی گردبوونه وه و ناڕه زایه تی و مانگرتنی کرێکاریدا به شدارن. ڕێکخراوەکانی چالاکوانان

دەتوانن لە ڕێگەی ئەو کردەوە و چالاکیانەوە کاریگەری و متمانەی زیاتر بەدەست بهێنن. لەم هەلومەرجە شۆڕشگێڕانەدا، بەتایبەتی لە چوارچێوەی جووڵەی گەورەی کرێکارانی نەوت، مامۆستایان و خانەنشیناندا، مەیدانی ڕاکێشانی جەماوەری کرێکار بۆ چالاکییە ڕێکخراوەکان لە هەموو کاتێک زیاتر لەبەردەستدایە.

لە ڕوانگەی پراکتیکییەوە پێویستە ئامرازەکانی سۆشیال میدیا بە شێوەیەکی چالاکانە بەکاربهێنرێن. ئەو کرێکارانەی کە چالاکی و ڕێنمایی و بانگەوازی ڕێکخراوە چالاکوانەکان بەگوێرەی خواست و بەرژەوەندییەکانی خۆیان دەبینن، توانای بەشداریکردنیان لە پلاتفۆرمەکانی سۆشیال میدیا هەیە کە لەلایەن ئەو ڕێکخراوانەوە دەناسێنرێن. دەتوانرێت ڕێوشوێن بگیرێتەبەر بۆ دڵنیابوون لە سەلامەتی بەشداربووان و دڵنیابوون لەوەی کە کرێکارانی یەکەی پەیوەندیدار، نەک کەسانی دیکە، بەشدارییان لە کۆبوونەوە مەجازییەکاندا کردووە. ئەم لایەنانە لە ئێستادا لە کۆبوونەوە مەجازییەکانی چالاکواناندا بەدی دەکرێن و دەتوانرێت بۆ کۆبوونەوە گەورەکانیش درێژبکرێنەوە. بەم شێوەیە ڕێکخراوەکانی وەک ئەنجوومەنە ناڕەزایەتییەکانی ئێستا دەتوانن لە پەیوەندی بەردەوامدا بن لەگەڵ جەماوەری کرێکاران و لە کۆبوونەوە گشتییەکاندا ڕاپۆرت بدەنە کرێکاران و لە هەندێک حاڵەتدا داوای بۆچوونیان بکەن و دەنگ بدەن و بۆ کردەیی جۆرێک لە ئەنجوومەنی مەجازییان هەبێت کە ئەندامەکانی و… بەشداربووان، هەرچەندە ئەوان بە شێوەیەکی کەسی کە نەکراونەتەوە، بەڵام ڕاستەقینەن. لەگەڵ بەرەوپێشچوونمان بەم ئاراستەیە، ئەگەری فراوانبوونی ئاسۆیی ڕێکخراوەکان لە شێوەی تۆڕی سەرتاسەریدا دابین دەکرێت.

لە کۆتاییدا هەمووی بۆ ئەوە دێتە خوارەوە کە تێکۆشەران و ئەوانەی دەستیان لە بزووتنەوەی کرێکاریدا هەیە، کە لە ڕێکخراوە چالاکییە جۆراوجۆرەکاندا بەشدارن، پەنجە دەخەنە سەر پرسە توندەکانی بزووتنەوەی کرێکاری لە هەر سێکتەرێکدا و بانگەوازی ڕادیکاڵ و ڕاست دەخەنە ڕوو و چارەسەرەکان.

ئێمە وەک پارتی کۆمۆنیستی کرێکاری هەموو هەوڵێک دەدەین بۆ ئەوەی چینی کرێکار بتوانێت هەنگاوی گەورە لەم ئاراستەیەدا بەدەست بهێنێت.

٢٢ی دی ١٤٠٢، ١١ی ژانویەی ٢٠٢٤

ڕێگەی (قودس) بە هەولێردا تێناپەڕێت.. گەڕان هەیە بجێیی

زۆر جار ڕوویداوە لەکاتی بوونی ناکۆکی و ململانێی و جەنگ لە نێوان دەسەڵات و ڕژێم و وڵاتەکاندا لایەنی دیکە خراونەتە نێو جەنگ و ململانێکانەوە .

ئەم تێوەگلان و بەشدارپێکردنەی لایەنی دیکە دەگەڕێتەوە بۆچەند فاکتەرێک لەوانە:

بەکووشتنەدانی سەربازو کەسانی خۆیان ،نەبونی خواستی بەرەنگاربوونەوەی سەربازی ڕاستەوخۆ ،ترس لە پەرچەکرداری توندو چاوەڕواننەکراوی لایەنی بەرامبەر.نەگونجانی دۆخی سیاسی و ئابووری ناوخۆ.

لەم حاڵەتانەدا لایەنی تێوەگلاو هەر زیانێکی بەربکەوێت بۆ تێوەگلێنەر ئاسایی دەبێت، چونکە خودی خۆی ناگرنەوە.

حاڵەتێکی دیکە لەململانێکاندا لەدانی وڵاتێک،کیانێک،هەرێمێک حیزبێک لەلایەن تەرەفێکی شەڕکەرەوە ، کە حسابی دەست یا هاوپەیمانی بەرەی نەیاری بۆدەکرێت. بۆ نموونە حیزبەای لوبنان،حوثیەکانی یەمەن،مەلیشیا شیعەکانی عێراق،مەلیشیاکانی سوریا، ئەمانە دەچنە خانەی دەست و هاوپەیمان و درووستکراوی ئێران و لەڕاستیشدا هەروایە.جا لەدانیان لەلایەن ئەمریکاوە یا ئیسرائیل ئامانجی مەشروعن و بەردەوامیش لێدەدرێن.

لەدیدی ئێرانیشەوە دەتوانین کوردانی ڕۆژئاواو باشوور بخەینە خانەی ئەمریکاوە.

لەم هاوکێشەیەدا لایەنە دژبەرەکان بەتایبەتی ئێران دەخوازێت لە ئەڵقە لاوازەکەوە زیان بە لایەنی بەرامبەر بگەیەنێت.

بەنسبەت ئێرانەوە هەرێمی کوردستان ئەو ئەڵقەلاوازەیە کە دەتوانێت بەئاسانی و بێ پەرچەکردار کاری سەربازی تێدا ئەنجام بدات .دیتمان حەرەسی ثوری ئێرانی هەولێری ڕاکێت باران کرد ،گوایە بنکەو بارەگای [مەساد]ی لێیە،کەلەڕاستیدا ئەوە بەهانەیەکی پڕوپووچ و بێ بنەمایە ،وەک ئەحمەد بەشیر لە بەرنامە کۆمیدیەکەیدا {البشیر شو}دا گووتی دڵنیام گەر بنکەو بارەگای مەسادی لێبوایە هەرگیز ئێران لێی نەدەدا ،چوونکە بەرپرسانی ئێران چاک دەزانن

پەرچەکرداری ئیسرائیل چۆن و چەند کاریگەر دەبوو.
کەواتە لەدانی هەولێر پەیامێکی لاوازە بە ئەمریکاو ئیسرائیل بەوەی گەر بەخۆتان نەوێرین خۆ بەوانە دەوێرین کە پێمان وایە گوێڕایەڵی ئێوەن.
وەک پێشتر ئاماژەم پێدا هەرێم توانای وەڵامدانەوەی دەستدرێژیەکانی ئێرانیان نیەو دەنیاشم بەرپرسانی هەرێم ناخوازن دۆخەکە بەئاراستەی ئاڵۆزی تەشەنە بکات ،چونکە بە هیچ جۆرێک لە بەرژەوەندیان نیە.
کەواتە چی بکرێت بۆ پاراستنی هەرێم و کەمکردنەوەی دەستدرێژی دراوسێ دوژمنەکانی کورد ؟
بەڕای من چەند هەنگاوێکی گرنگ و هەنووکەیی هەن کە پێویستە بنرێن.
• یەکهەڵوێستی دووحیزبە سەرەکیەکە[دەزانم ئەمە ئەستەمە]، ناکرێ دوژمنان بە ناوی شوناسی کوردبوونەوە هەوڵی لەناوبردنت بدەن، بەڵام لەبەرامبەردا دووهەڵوێستی جیاواز دوو سیاسەتی جیاوازی دژبەیەک هەبن. ناکرێ خەڵک یەک تێڕوانینیان بۆ دراوسێکان هەبێت بەڵام دووحیزبەکە بەناوی ئەوانەوە بیربکەنەوەو بڕیاربدەن وبخوازن بیانکەن بەدووبەشەوە.
• جددیەت لە بڕیاردا،گەر پارتی بڕیاری بایکۆتی کاڵای ئێرانی دەرکرد دەبێ جددی بێت لە جێبەجێکردنیدا ، نەک وەک تاکتیکێکی کاتی بەکاری بهێنێت و پاشان پاشگەزبێتەوە لێی.
• گشتگیری هەماهەنگی لە جێبەجێکردنی بڕیارەکاندا.لەزۆنی زەرد بایکۆتی کاڵای ئێرانی دەکەن بەڵام زۆنی سەوز مێش میوانی نیە.
• تورکیاو ئێران وەک یەک و بەیەک ئەندازە دوژمنی کوردن ،جا هەر هەنگاوێک دژبەلایەک نراو لایەنەکەی تری نەگرتەوە ئەوە بڕیارێکی لاوازەو هەر بەزوویش کاریگەری نامێنێت، بۆ نمونە دەمێک دەنگۆی بایکۆتی کاڵا دێتە ئاراوە پێویستە کاڵای هەردوو وڵات بگرێتەوە نەک تەنها وڵاتێک.
• مێژوو سەلماندویەتی کە بایکۆت چەکێکی کاریگەرە بە تایبەت بۆکورد کە ناتوانێت بە چەکی تەقلیدی بەرەنگاری دوژمنەکانی ببێتەوە.لەوانەیە هەندێک بپرسن ئەی لەکوێوە شمەکمان بۆ بێت؟
لەوەڵامدا دەڵێم بەرووبوومی ناوخۆ گەشە پێبدەن و پشتگوێی مەخەن وەک ئێستا ،{لەشەستەکان و حەفتاکانی سەدەی ڕابردوودا بەرووبوومی عێراق بەکوردستانیشەوە بەتایبەتی بەرهەمی کشوکاڵی هەندە زۆربووە هەناردەی وڵاتانی دەرەوەکراوە} ،هاوکات دەکرێ لە ئوردن و میسرەوە کاڵا هاوردەبکەن کە بەدڵنیاییەوە لەڕووی کوالێتیەوە لەهی هەردوو وڵاتی دراوسێ باشترە.
• هەموو دەزانین تورکیاو ئێران هەموو جۆرە بەهانەیەک بەکاردێنن

بە دەستدرێژیکردنە سەر هەرەم،کە هەموومان دەزانی ڕاست نین و بەهانەی لاوازن و تائێستاش خودی هەردوو وڵات نەیانتوانیوە بیسەلمێنن،جا بە دوورخستنەوەی پریشکی ئەم ئاگرە پێویستە جۆرە ڕێککەوتنێک یا جۆرە دڵنیاییەکیان پێ بدرێت [گەر قەبوڵی بکەن] کە هەرەم مەترسی درووستناکات بەسەریان.بەڵام زۆرگرنگە هەر بەڵێنێکیان پێدەدرێت لەسەر حسابی سەروەری خاک و خەڵک و کوردانی بەشەکانی ئەو دوو وڵاتە نەبێت.

• هاوکات تادەکرێت دوورکەوتنەوە لە ئەمریکا، چونکە ئەمریکا بە پاراستنی بەرژەوەندی خۆی لەدەڤەرەکەیە نەک بەپاراستنی کورد، بەسەلماندنی بۆچوونەکەم ئەوەتا بەڕاکێتی دژەڕاکێت[پاتریۆت] کونسڵخانەوفڕۆکەخانەی هەریری پاراستوە، بەڵام بە باکە لەئاست بەئامانجگرتنی خەڵکی سقیلدا.

• جا کەی ئەمەریکا بەرژەوەندی نەما وەک چۆن ئەفگانستانی جێهێشت ئاواش بێباکانە دەڤەرەکە جێدەهێڵێت.

لەکۆتایدا گەرەکە بە بەرپرسانی ئێران بگووترێت کە ڕێگەی قودس بەهەولێردا تەنا پەڕێت ،گەر دەتانەوێت لە ئیسرائیل بدەن ئەوە باساروخەکانتان ڕاستەوخۆ بۆ ئەوێ بهاوێژن ،شاراوە نیە کە ئێران خاوەنی چەندین جۆرە ڕاکێتە ، یەکێک لەوانە ڕاکێتی دوورمەودایە کە مەوداکەی [٢٠٠٠] کم و بەئاسانی دەگاتە بارەگای سەرەکی مۆساد.

کتێب\ ئەی ڕەقیب لە نێوان جەستەی زمانو جەستەی نەتەوەدا.. عەبدوملوتەلیب عەبدوڵڵا

(چوار خوێندنەوەی جیاواز لە سەر بنەمای گفتوگۆو دانوستان)

بۆ خوێندنەوەی ئەم کتێبە کلیکی ئێرە بکەن..

Mutalib_AyraqibDownload

حوکمەتی هەرێمی کوردستان و دیکتاتۆریەت و گەندەڵی.. لوقمان ئابڵاخی

هەر لە سەرەتای دروستبوونی حوکمەتی هەرێمەوە، ووڵاتە ئیقلیمیەکان پلان و بەرنامەی داڕێژراویان هەبوو بۆ لەناوبردنی ئەم حوکمەتەی کە دوای ٢٥ ساڵیش حیزبە دەسەڵاتدارەکانی کوردستان هەر بە حوکمەتە ساواکەی هەرێم وەسفیاندەکرد.
ڕژێمەکانی تورکیا، ئێران و سوریا هەر لە یەکەم ڕۆژەوە بە جدی کاریانکرد بۆ شتسکتپێهێنان و لەناوبردنی ئەو کیانە کوردیەی باشووری کوردستان کە ئەوان بە مەترسیان دەزانی بۆ ڕژێمەکانیان چونکە هەبوونی کیانێکی بەو شێوەیە کە توانای خۆبەڕێوەبردنی هەبێت و سەرکەوتوو بێت، لەبیکردن دەبوو بۆ دروستکردنی هاوتای ئەو کیانە لە باکور و ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوای کوردستان. لە ناو ئێراقیشدا ڕژێمەکەی سەدام حسێن هەر لە هەوڵی جدی لەناوبردنی ئەم کیانەدا بوو کە لەسەر داوا و بە یارمەتی پارتی دیموکراتی کوردستان ساڵی٣١ ی ئابی ١٩٩٦ سوپاکەی هێنایە پایتەختی هەرێمەوە بۆ ئەوەی بە هەموو جیهان بڵێت ئەم کیانە کیانێکی لاواز و هیچ لەبارانەبوو و شکستخواردووە و هەر کاتێکیش بیەوێت تێکی دەشکێنێت.
سەرباری هەموو ئەم پیلانگێڕیەی دوژمنایەتیەی ووڵاتە ئیقلیمیەکان و دژایەتیکردنەی حوکمەتی هەرێم، لە هەمانکاتیشدا ئەو هەموو فرسەتە مێژوویانەی کە لە باشووری کوردستاندا بۆ دروستبوونی بناغەی دەوڵەتێکی کوردی لە باشووری کوردستان لە ئارادا بوو، حیزبەکانی کوردستان هەر هەموویان بە بێ جیاوازی، بەڵام پارتی و یەکێتی بە پلەی یەکەم، لە ئاستی ئەو بەرپرسیارێتیە مێژوویانەدا نەبوون و لەباریان برد.
نەک هەر ئەمە بەڵکو حوکمەتی هەرێمی کوردستانیش کە خودی ئەو دوو حیزبە خۆیان بەڕێوەیان دەبرد، حوکمڕانیان دەکرد و وەکو مانگایش سامانە نیشتمانیەکەیشیان دادەدۆشی، شکستیان پێهێنا کە ئێستا وایلێهاتووە لە قاوغێکی بەتاڵ زیاتر چیدیکە نیە و ووردوخاشبوونیشی تەنها مەسەلەی کاتە و هیچیتر.

هەر لە سەرەتاوە ئەوان لە جیاتی:
یەکگرتنیان بۆ دروستکردنی حوکمەتێکی تەکنۆکراتی موئەسەساتی؛
بەهێزکردنی ژێرخانی ئابووری؛
یەکخستنی هێزی پێشمەرگەیەک کە تەنها وەلائی بۆ خاک و خەڵکی کوردستان بێت و ڕاهێنان و ئامادەکردنیان بە باشترین شێوە بەتایبەتی کە ئەمریکا و هاوپەیمانەکان ئامادەبوون ئەو ئەرکە بگرنە ئەستۆ؛
بایەخدان بە زانست و خوێندن و خوێندنی بالا بە شێوەیەکی ڕاست و دروست و پێشکەوتووانە؛
دروستکردنی زمانی ئەدەبی یەکگرتووی کوردی کە ئەدیبان و ڕۆشنبیرانی کورد ئامادەبوون تەنانەت بە خۆبەخشیش کاری بۆ بکەن بەو مەرجەی ڕێگریان لێنەکرێت و ڕەنجی فەرهادیان پێنەدرێت؛
ئاوەدانکردنەوەی کوردستان بەشێوەیەکی مۆدێرن کە کشتوکاڵ وپیشەسازی و دروستکردنی بەنداوی زیاتر بەشێوەیەک کە هەموو سەرچاوە سروشتی و کشتوکاڵیەکان بەشێوەیەک بەکاربهێنرێت کە پێویستی بە هاوردەکردنی هیچکام لەو بەرهەم و کاڵایانە نەبێت کە لە ئێران و تورکیاوە خراپترین کوالیتیەکەیان دەنێرن بۆ کوردستان؛
بایەخدان بە ژینگە و بە گەشتوگوزار، بە هونەر و هونەرمەندان، بە وەرزش و وەرزشەوانان بە دروستکردنی کۆمەڵگایەکی تەندروست و پێشکەوتوو و یەکگرتوو کە مرۆڤ تیایدا مافەکانی پارێزراوبێت و سیما سقیە و شارستانیە ڕاستەقینەکەی کورد بە جیهان بخەنە ڕوو،
بناغەی قەوارەیەکی دیکتاتۆریان بەم هەنگاوانەی خوارەوە دانا:
١-هەڵگیرساندنی شەڕێکی خیانەتکاری درێژخایەنی براکوژی کە سوتەمەنیەکەی خوێنی گەنجانی کوردستان و ئەنجامەکەی دەشکاندن و دروستکردنی نائومێدی بوو لە ناوخۆ و لای دەستەکانی کورد وە سەرەتای ئیفلیجکردنی ئەو پەرلەمان وحوکمەتە بوو کە هیوا و ئامانجی خەڵکی کوردستان بوو وە چاوەڕوانی ئەرێنی و بە دامەزراوەییبوونی لێدەکرا. ڕێگە ڕاست وڕەوانەکە و دڵسۆزی و خزمەت بە کوردستان لەوەدا بوو کە ئەو گەنجانە نەبوونایە بە سووتەمەنی ئەو شەڕە بەڵکو بەکاربهێنرانایە بۆ دروستکردنەوە و ئاوەدانکردنەوەی کوردستان.
٢-بە حیزبیکردنی هەموو دامەزراوە سەربەخۆکانی وەک خزمەتگوزاری شارستانی، هێزی پۆلیس و هێزی ئاسایش و سەربازی و بەکارهێنانیان بۆ خزمەت بەرژەوەندیەکانی خۆیان و بنەماڵەکانیان.
٣-چەواشەکردنی خەڵک و بڵاوکردنەوەی زانیاری هەڵە کە زۆرجار لە خودی حکومەتی هەرێمەوە دەبوو.
٤-ئەوان دەسەڵاتی جێبەجێکردنیان لە بنەماڵەکانیاندا قۆرخکرد و

هیچیان بە چەک و باڵانس نەهێشتووە، واتا پەرلەمان و دەزگا حکومییەکانیان گەندەڵ و ئیفلیچکرد و خستیانە خزمەت بەرژەوەندی بنەماڵە و حیزبەوە.

٥-سەرکوتکردن و سەرکۆنەکردنی ڕەخنەگران، ڕووبەڕووبوونەی توندوتیژانە بەرامبەر بە ناڕەزاییەتییەکان و ڕا جیاوازەکان. ئەوان ئازادی ڕادەربڕینیان لە پرێس و لە خەڵکەکە بە شێوەیەک قەدەغەکردوە کە هەر کەسێک بوێرێ ڕەخنە بگرێت، بە تاوانی ڕێکخراو(الجريمة المنظمة) کەتایی بە ژیانی دەهێنرێت و دواییش سومعەی دەشکێنن.

لە باشترین سیناریۆشدا، بە تاوانی فابریکەکراو زیندانی دەکرێن.

٦- چاوپۆشیکردنی خەڵکە بەشمەینەت و لاوازەکان و پەراوێزخستنیان و بەشەرعیەتکردن و پشتگوێخستنی پێویستی و داوا ڕەواکانیان. بە بەهێزکردنی دەسەڵاتی خۆیان، بەردەوام خەڵکەکەیان لەسەر بنەمای جیاواز، حیزبایەتی، ناوچەگەری، ئایین، ڕەگەز، و..هتد، کردوە بەگژیەکدیدا و بەئاگاکردنیان بەشێوەیەک کە خۆیان بەردەوام سامانی نیشتمانی دیزە بە دەرخونە بکەن و بەیشیان بچێتە سەر.

٧- پێشێلکردنی یاساکانی هەڵبژاردنەکان ، ئەنجامنەدانی هەڵبژاردنەکان لە کاتی خۆیدا، هەڵبژاردنەکانیش پاک و بێخەوش نەبوون، ئازادانە نەبوون، دادپەروەرانە نەبوون و بەڕێزی بەرامبەر دەنگدەران دەکرا و هیچ کاتێکیش بەڵێنەکانی پێش هەڵبژاردنەکان جێبەجێنەکراون.

٨-لە کاتێکدا کە موزایەدەی سەقامگیری و ئاسایش بەسەر کۆمەڵگاوە دەکەن، خۆیان بەردەوام خەریکی دروستکردنی جیاوازین و خەریکی دابەشکردنی خەڵکن و هانی توندوتیژی دەدەن. سەیرلەوەدایە کە سەرکردەی ئەو دوو حیزبە لە پێشبڕکێدا بوون بە ڕێکخستن و یەکگرتنەوەی نەوماڵەی عەرەبی شیعە و سوننە و دروستکردنەوەی ئەو ئێراقەی کە هەر لە سەرەتای دروستبوونیەوە شکستخواردوو و ناسەقامگیر بوە و سیاسەتی عەرەباندنی پیادەکردووە لە باشووری کوردستاندا. ئەمە لە کاتێکدا بوو کە نەو ماڵەی کوردی بەهۆی ئەو شەڕە شوومە وێرانکەرە ناوخۆییەی کوردستانەوە کە ئەو دوو حیزبە بەرپایانکردبوو، کوردستان پەرت و دابەشکرابوو بە دوو زۆن کە وەکو موڵکی خۆیان و بە بەرژەوەندی خۆیان و بنەماڵەکانیان و حیزبەکانیان بەکاریاندەهێنا.

٩-بوون بە کۆیلەی وواڵاتە ئیقلیمیەکان و جێبەجێکردنی ئەجێنداکانی ئەوان لە کوردستاندا لە پێناوی پارێزگاریکردن لە دەسەڵاتەکانیان. لە ڕاستیدا دروستبوونی ئەو هەموو حیزبە ئیسلامیە ئیخوانی و سەلەفیانە بە پەرەپێدان و گەشەپێکردنی ئیسلامی سیاسی لە باشووری

کوردستان کە بەشێک بوو لەو پلانەی ووڵاتە ئیقلیمیەکان بۆ شکستپێهێنانی حوکمەتی هەرێم بەتایبەتی لەو کاتەدا کە هەردوو ووڵاتە ئیقلیمیەکە ئاگری شەڕی براکوژیان بە پێدانی چەک و تەقەمەنی بە حیزبەکانی ئەو دوو بنەماڵەیە بەتینتر دەکرد کە قەیرانی گەورەی ئابووری و کۆمەڵایەتی دروستکرد و قەیرانێکی سیاسی درێژخایەنی لە کوردستاندا هێنایە کایەوە. ووڵاتە ئیقلیمیەکان و ووڵاتانی کەنداوی عەرەبیش سەرچاوەی دارایی ئەو حیزبە ئیسلامیانە بوون، لە ڕێگەی ئەو یارمەتیانەوە ئەو حیزبە ئیسلامیانە لە کوردستان گەشەیان کرد و سەلەفیەت و ئایدیۆلۆجیای ئیخوانی و ئیسلامی سیاسیان لە کوردستاندا بڵاوکردەوە کە مەبەست لێی دروستکردنی ئەسپی تەروادە و ڕێگرتن بوو لە پێشکەوتن و گەشەکردنی کوردستان.

۱۰-دروستکردن و گەورەکردن و زۆرکردنی قەیرانەکان بە ئەندازەیەک کە خەڵک تەواو بێهۆش و بێئاگا و بێدەسەڵات و زەلیل بن وە لە کۆتاییدا ئەوەندە نائومێد بن کە خۆبدەن بەدەست ئەو بارودۆخە ناهەموار و نائاسایی وسەختەی کە ئەو حیزبانە بە بەکارهێنانی حوکمەتی هەرێمەوە خوڵقاندوویانە.

۱۱-هاوردەکردنی کرێکاری بیانی و بەکارهێنانیان بۆ ڕێگرتن لە خەڵکی کوردستان و ناچارکردنی گەنجان کە ڕێگەی هات و نەهات بگرنە بەر، کوردستان بەجێبێڵن و کۆچی هەندەران بکەن.

۱۲- دروستکردنی چینێکی تەمەڵ بەناوی کارمەندی بندیوار بە بێدەنگکردن و کۆیلەکردنی ئەو چینە، هەروەها بە دیزە بە دەرخونە کردنی گەندەڵیەکی زۆر بەناوی مووچەی بندیوارەوە کە لە دواییدا مامۆستایان و مووچەخۆر و کارمەندە ڕاستەقینەکان و بەشی خوێندنی گشتی باجەکەیان دا و زیانێکی زۆر گەورەیشی گەیاند بە ژێرخانی ئابووری باشووری کوردستان.

۱۳-نەهێشتنی بەها نیشتمانی، نەتەوەیی و خێزانیەکان.

۱٤- لە پێناوی سپیکردنەوەی پارەدا بە عەرەباندنی کوردستان لە ڕێگەی یەکە جێنشینەکانەوە.

۱۵- لە دەستدانی هەموو ئەو خاکە کوردستانیانەی کە بە گەمژەیی سەرکردە کوردەکان نازناوی (ناوچە جێناکۆک)ەکانیان بەسەردا دابڕا و شەرعیەتی خاوەندارێتیە کوردیەکانیان خرانە ژێر پرسیارەوە.

وە هەر هەموو ئەو هەنگاوانەمان بینیوە کە لە کوردستاندا لە ماوەی ۳۲ ساڵی ڕابردوودا پیادەکراوە.

کارەسات لەوەدایە کە حوکمەتی هەرێم کە ئاواتی خەڵکی کوردستان بوو، نەک تەنها لە باشووری کوردستاندا بەڵکو لە هەموو پارچەکانی تری کوردستانیش، پێکهێنەرەکانی ئەو حوکمەتە کە خودی حیزبەکان

خۆیان بوون، هەکاری سەرەکی بەهێزیکردن بەرامبەری، لاوازکردنی و شکستپێهێنانین.

هیچ شتێک نەماوە ئەو حیزبانەی کوردستان ناشرین و قێزەونی نەکەن وە مافی ئەوەیان پێبدات شانازی پێوەبکەن. ئەمجارە هەموو ڕووداوەکان لە سایەی شۆڕشی تەکنەلۆجیا و ئەنتەرنێتەوە لە ئارشیفی دیجیتاڵدان و هیچ پاساوێک دادیان نادات.

هەموو ئەو هەوڵانەی دوژمنانی کورد کە پارە، کات و ووزەیەکی زۆریان بۆ تەرخانکرد بۆ داگیرکردنی کوردستان، بۆ گۆڕینی دیمۆگرافیاکەی و بۆ شکاندنی کارەکتەر و دەروونی تاکی کورد و نائومێدکردنیان، بە درێژایی مێژوو شکستیان هێنابوو بەڵام ئەم حیزبانەی کوردستان هەموو ئەو خەون، ئامانج و ئەجێندایانەی دوژمنانی کوردیان لە ماوەی ٣٢ ساڵی ڕابردوودا هێنایەدی و جێبەجێکرد.

حیزبەکانی کوردستان، لە ئاستی پیرۆزی خوێنی شەهیدان و قوربانییەکانی ئەنفال، کیمیاباران و کۆمەڵکوژییەکانی دیکەی باشووری کوردستاندا نەبوون، لە ئاستی هەموو ئەو چەوسانەوە و نەهامەتی و ئازار و ئەشکەنجانەدا نەبوون کە خەڵکی کوردستان لەسەر دەستی دوژمنانی کورد ڕووبەڕووی بوونەتەوە.

هەموو کار و کردەوە و ڕەفتار و ئاکارەکانی حیزبەکانی کوردستان هەکاری سەرەکی لەناوچوونی حوکمەتی هەرێمی کوردستانە کە ئەویش خواست و ئامانج و ئەجێندای دوژمنانی کورد بووە بۆ ئەوەی بڵێن کورد توانای خۆ بەڕێوەبردنی نیە و شایانی خۆسەری و خۆبەڕێوەبەری و حوکمڕانی دەوڵەتی نیە بۆیە پێویستە هەمیشە ژێردەستی تورک و عەرەب و فارس بن.

لوقمان ئابڵاخی
١/٢٥/ ٢٠٢٤

شیعری منداڵان لە مێژووی

ئەدەبی کوردیدا، کتێبێکی گرنگ و ناوەڕۆک دەوڵەمەند.. ستەم خامەش

کە باسی شیعری منداڵان دەکرێ، ئەوە زۆر ئاسان دێتە پێش چاو، وەک بڵێی هەموو کەسێک دەتوانێ بینووسێ، بەڵام ڕێک پێچەوانەکەی ڕاستە، کە هەرگیز ئەوەندە ئاسان نییە، چونکە نووسین بۆ منداڵان پێش هەموو شتێک، لێزانیی و بەرپرسیارێتییە، هەروەها شارەزابوونە لە: (هزر، زمان، دەروونی منداڵ)، بۆیە زۆرێک لەوانەی شیعریان بۆ منداڵان نووسیوە، تێیدا سەرکەوتوو نەبوون.

شاعیر و نووسەر و ڕۆژنامەنووس (زیاد ڕەشاد قادر)، بە سوود وەرگرتن لە (١٠٠) سەرچاوەی کوردی و عەرەبی، کتێبی (شیعری منداڵان لە مێژووی ئەدەبی کوردیدا) نووسیوە، لە سەرچاوە کوردییەکانیش سوودی لە هەردوو دیالێکتی (سۆرانی و کرمانجی) بینیوە، ئەو کتێبە لە بنەڕەتدا تێزی ماستەری نووسەرە، بۆیە هەوڵ و ماندووبوونێکی زۆری پێوە دیارە. ئەگەرچی وەک نووسەر خۆی لە پێشەکییەکەیدا ئاماژەی بەوە داوە، کە لە کاتی گێڕینی توێژینەوەکەی لە کرمانجییەوە بۆ سۆرانی هەروەها گۆڕینی لە ئەلفبای لاتینییەوە بۆ عەرەبی، هەندێ بڕگە و تایتڵی دەستکاری کردووە.

کتێبەکە جگە لە گرنگیی ناوەڕۆکەکەی، لە ڕووی دیزاین و وێنەی بەرگ و جۆری کاغەزەکەی، زۆر باشە و سەرنجی خوێنەر ڕادەکێشێ.

شیعری منداڵان لە مێژووی ئەدەبی کوردیدا، کتێبێکە مێژووی نووسینی شیعری منداڵانی کورد، بە شێوەیەکی ورد و زانستیی دەخاتە بەر چاوی خوێنەرانی کورد، دەکرێ وەک سەرچاوەیەکی متمانەپێکراو بۆ تێگەیشتن و سوود وەرگرتن لە ژانری شیعر لە ئەدەبی منداڵانی کورددا لێی بڕوانرێ، بە تایبەتی بۆ ئەوانەی گەرەکیانە لەبارەی ئەدەبی منداڵان شارەزایی باشتر پەیدا بکەن، یاخود ئاگاداری سەرەتای دەستپێکی نووسینی شیعر منداڵان بن لە ئەدەبی کوردیدا.

زیاد ڕەشاد قادر، بەر لەوەی توێژینەوە لەبارەی ئەدەبی منداڵان بکات، پێشتر شیعری بۆ منداڵان نووسیوە و پێشینەی هەیە لە خزمەتکردنی منداڵان، ئەمە جگە لەوەی ماوەیەک بەڕێوەبەری نووسین و دواتر بووەتە سەرنووسەری گۆقاری (جگەرگۆشەکان)، کە لە ماوەی دەرچوونیدا (٢٧١) ژمارەی لێ بڵاو کراوەتەوە و دیدەی منداڵانی پێ ڕۆشن بووەتەوە، بۆیە «زیاد ڕەشاد قادر» جێدەستی دیارە لە

خزمەتکردنی ئەدەب و ڕۆژنامەگەریی منداڵانی کوردیدا.

نووسەر، لە پێشەکـی و لە لاپەڕە (٩)دا دەڵێ: ((ئەم باسە جگە لە پێشەکییەک، لە دەروازەیەک و شەش بەش و ئەنجامگری پێکهاتووە)).

لە لاپەڕە (١٣، ١٤، ١٥و ١٦)دا لە بەشی دەروازە، بە ناونیشانی (منداڵ و قۆناخەکانی ژیانی منداڵ)، زۆر بە وردی باسی چەمک و پێناسەی منداڵی کردووە.

لە بەشی یەکەم بە ناونیشانی (چەمک و تایبەتمەندی و دیرۆکی ئەدەبی منداڵان)، لە لاپەڕە (١٧ تا ٤٧) ئاوڕی لە چەند کتێبێکی ئەدەبیی منداڵانە و چەند نووسەرێکی جیهانیی داوەتەوە، پاشان چەند ناونیشانێکی گرنگ و سەرنجڕاکێش دەکەونە پێش چاو، لەوانە: (ئەدەبی منداڵان، پێناسەی ئەدەبی منداڵان، قۆناخی بەر لە سەرهەڵدانی ئەدەبی منداڵان، پەیدابوونی ئەدەبی منداڵان لە دونیادا، ئەدەبی منداڵان و ئەدەبی گەوران، نووسەرانی منداڵان و منداڵانی نووسەر، تایبەتمەندییەکانی ئەدەبی منداڵان، هونەرەکانی شیعری منداڵان، شیعری فێرکردن، شیعری گاڵتەو گەپ)، بە هەر یەک لەو ناونیشانانەی سەرەوە، بە جوانیی لەبارەیانەوە دواوە و ڕاڤەی پێویستی بۆ کردووە.

لە بەشی دووەم (١٩٢٠ – ١٩٥٠) کە لە لاپەڕە (٤٨ تا ٩٧)ی بۆ تەرخان کراوە و ئەو ناونیشانانە دەبینرێن: (ئەدەبی منداڵانی کورد لە سەرەتاوە تا ئێستا، فۆلکلۆری کوردی و ئەدەبی منداڵانی کورد، ڕۆڵی ڕۆژنامەگەریی کوردی لە پێشخستنی ئەدەبی منداڵانی کورد، ئەزموونی ئەدیبی منداڵانی کورد).

دواتر باسی چەند نەوەیەک دەکات، کە شیعریان بۆ منداڵان نووسیوە و ئاوڕیان لە زارۆکان داوەتەوە.

هەر لە بەشی دووەمدا، لە لاپەڕە (٦٥) نووسیویەتی: ((ئەم قۆناخە لە نیوەی دووەمی سەدەی حەڤدەیەمەوە دەست پێدەکات، واتە لە (ئەحمەدی خانی)یەوە دەست پێدەکات تا بیستەکانی سەدەی بیستەم)).

لە نەوەی یەکەمدا باسی ئەو شاعیرانە دەکات: (ئەحمەدی خانی، مەلا خدری ڕواری، شیخ مارفی نۆدێ، مەولەوی).

لە نەوەی دووەمدا (١٩٢٠ – ١٩٥٠): ئەو ناوانە دەکەونە پێش چاو: (زێوەر، پیرەمێرد، مەلای گەورە، عەبدوڕڕەحمان بەگی بابان “بابە” موفتی پێنجوێنی، شاکر فەتاح، عەلائەدین سەجادی، حوسێن حوزنی موکریانی، عەبدولواحید نووری، بێکەس، شێخ نووری شێخ ساڵح، دڵدار، عەونی، کامیران بەدرخان، جگەرخوێن...).

لە نەوەی سێیەمدا (١٩٥٠ – ١٩٧٠): دەڵێ: ((ئەم قۆناخە لە «گۆران»ـەوە دەست پێدەکات)).

دواتر ئاماژە بە چەند ناوێکی دیکە دەکات، وەک: (ئیبراهیم ئەمین

بێدار، هەژار، کاکەی فەللاح، فەرەیدوون عەلی ئەمین، ع.ع. شەونم… هتد).

لە نەوەی چوارەمدا (١٩٧٠ – ١٩٩١): ئاماژەی بە چەند ناوێک کردووە، کە ئەوانیش لە سەردەمی خۆیاندا خزمەتیان بە ئەدەبی منداڵان کردووە.

لە نەوەی پێنجەمدا (١٩٩١ – تا ئێستا): دەڵێ: ((دوای ڕاپەڕینی ساڵی ١٩٩١ لە باشووری کوردستان ژمارەیەکی زۆر زیاتر قەڵەم و دەنگی تازە دەرکەوتن)).

ئاماژەی بە ناوی زیاتر لە (٤٠) شاعیر و نووسەر کردووە، کە توانیویانە لە ساڵی (١٩٩١)ـەوە تا ئێستا خزمەتێکی باش بە ئەدەبی منداڵان بکەن و زۆر شیعریان بۆ منداڵان نووسیوە، لەو کۆمەڵە ناوەی کە ئاماژەی پێکردووە، نووسیویەتی: ((ئەمین محەمەد بە ئەزموونێکی دەوڵەمەند و جیاواز لەگەڵ منداڵان دەئاخفێت))، بۆیە لە بەشێکی تایبەتدا زیاتر لەبارەی «ئەمین محەمەد»ەوە دواوە.

بەشی سێیەم: لەو بەشەدا «زێوەر»ی شاعیری بەسەر کردووەتەوە، کە لە لاپەڕە (٩٨ تا ١١٤)ی بۆ تەرخان کردووە، جگە لە ژیاننامەکەی، لێکۆڵینەوەی لە چەندان شیعری کردووە و بە وردیی لەبارەیەوە دواوە.

بەشی چوارەم: لەو بەشەدا، کە لە لاپەڕە (١١٥ تا ١٤٤)ی بۆ تەرخان کراوە، «گۆران»ی شاعیری بەسەر کردووەتەوە و نووسیویەتی: ((ئەو یەکێکە لە پێشەنگە دیارەکانی نوێکردنەوەی شیعری کوردی لە سەدەی بیستەمدا، هەروەها جێدەستی دیارە لە پێشخستنی ئەدەبی منداڵانی کورددا)).

بەشی پێنجەم: لەو بەشەدا، کە لە لاپەڕە (١٤٥ تا ١٧٤)ی بۆ تەرخان کردووە و باسی «لەتیف هەڵمەت»ی شاعیر دەکات، تێیدا قسە لە زمانی شیعریی هەڵمەت دەکات بۆ منداڵان، هەروەها لە چەندین نموونەی شیعرییدا دەیەوێت ئەوە بۆ خوێنەر بڵێت کە ئەو شاعیرە لە پاڵ [illegible] و ناوبانگی تایبەتی خۆی لە ئەدەبی گەوراندا، هەروەها لە ئەدەبی منداڵانیشدا پێشەنگ و داهێنەرە.

بەشی شەشەم: لەو بەشەدا، کە لە لاپەڕە (١٧٥ تا ٢٠١)ی بۆ تەرخان کردووە و باسی ژیاننامە و توێژینەوەی بۆ چەندان شیعری «ئەمین محەمەد» کردووە.

هەرچەندە ئاماژەی بەناو و بەرهەمی چەندان شاعیر کردووە، کە ئاوڕیان لە ئەدەبی منداڵان داوەتەوە، بەڵام هەر چوار شاعیر (زێوەر، گۆران، لەتیف هەڵمەت و ئەمین محەمەد) بوونەتە جێگەی بایەخ و زیاتر لایان لێ کراوەتەوە و زۆرتر لەبارەیانەوە دواوە، چونکە لە تێزی ماستەرەکەی نووسەر، ئەو چوار شاعیرە بە نموونە

ه□نراو□ن□تەوە.
لە هەموو بەشەکان زۆر بە وردی باسی کۆمەڵێک شاعیری کردووە، کە لە سەردەمی خۆیاندا شیعریان بۆ منداڵان نووسیوە و ئاوڕیان لەو بوارە گرنگە داوەتەوە، ڕەخنەی لە بەشێکیان گرتووە و سەرنج و تێبینی لە چەندان شیعر هەیە.
لە ئەنجامگری، دەڵێ: ((هەموو ئەو شاعیر و چیرۆکنووسانەی کورد کە تاکو تەرا بەرهەمی منداڵانەیان نووسیوە یا چەندین کۆشیعر و کۆچیرۆکیان بۆ منداڵان بڵاو کردووەتەوە، هیچیان نووسەر و شاعیری تایبەت بە منداڵان نەبوون)).

دوا وتە:

- وەک لەسەرەوە ئاماژەمان پێکرد، کە کتێبێکی پێویست و پڕ بایەخە بۆ ناسینی شیعری منداڵان، چونکە پێمان وایە ئەو کتێبە گرنگیی خۆی هەیە بۆ کتێبخانەی کوردی و گەشەسەندنی زیاتری ئەدەبی منداڵان، بۆیە شایانی لێکۆڵینەوەی زیاترە.
- ئەو کتێبە لە (٢٢١) لاپەڕەی قەبارە مامناوەند پێکهاتووە و بە زمانێکی سادە، بەڵام بە ئەکادیمی نووسراوە و لە ڕووی ڕێنووس و خاڵبەندیی، زۆر باشە، چونکە نووسەر خۆی شارەزاییەکی باشی لەو ڕووەوە هەیە.
- بە هەر هۆکارێک بێ نەیتوانیوە دەستی بە هەموو ئەو بەرهەمە چاپ کراوانە ڕابگات، کە بۆ منداڵان نووسراون، بەڵام تا ڕادەیەکی باش کۆمەڵێک ناوی ناسراو و دیاری لەو کتێبەدا جێکردووەتەوە و هەندێکیان وەک پێویست ناسراو نین، وە چەندان شاعیری ناسراوتر و خاوەن بەرهەمی جوانتر، ناویان لەو کتێبە تۆمار نەکراوە.
- هەرچەندە ناوەندێکی چاپەمەنیی و ب□□اوکردنەوەی ناسراوی، وەک (دەزگای چاپ و پەخشی نارین) لە ساڵی (٢٠٢٣)دا چاپ و ب□□اوی کردووەتەوە، بەڵام چەند تێبینی و سەرنجێکمان لادرووست بوو، لەوانە:
- ژمارەی سپاردنی لەسەر نییە، کە پێویست بوو هەبێ.
- تیراژەکەی نەنووسراوە، بەڵام بە زارەکیی بە نووسەریان گوتووە، کە (٥٠٠) دانەیان لێ چاپ کردووە.
- شوێنی چاپ، نەنووسراوە.

دۆخەکان.. شیعری سەباح ڕەنجدەر

1

چەند شووشەیەکی ڕیزکراوی سەرڕەفە
کە لە مۆزەخانەدا کوژران
لە دەنگی خۆیان بەئاگاهاتن و گوتیان دیوار هەوری بەتاڵبوو نییە
تاووسێکی بەرچاوڕوون لەسەر چەتری چرای بەندیخانەدا
هێلانەی لەسەر شێوەی شوێنپێی یار چێکردووە
لە پێخەفی چاوی بەندییان دەنوێ و گریان دەکاتە خەون و دواخەونی بەندییان دەبینێ
پێی بەندییان کاروانسەرا دەناسن و دەیانەوێ ئاگر ببینن
دەماری دڵیشیان هێزی ئەو لەشکرەیە ئازارمان بەرزدەکەنەوە و بەرزایی دەکەنەوە
نیازی دەموچاویان ئاشکرا و درەوشاوە و درێژە بەژیاندان
چەناگەشیان لەناو شیشی زیندان دەرهاوە و کردوویانەتە تابلۆی ڕێگاوبان
ئەم تاووس و هێلانەیە بۆیان بووەتە
جەربەزە و جەزرەبە
جگەرگۆشە و لاڕەشە
یاقووت و تابووت
پەنا و پەتا
چووم دەست بۆ گەنجینەی هێلکە ببەم
دڕکم لە پێی ڕاچوو
دڕکی زامی نازی ئەشق و خەمڵینی بێپەروایی
ئەشق دژایەتیی ئاشقدەکات و ئەم دەخاتە جێگای ئەو
بە حەپەساویش بە چواردەوری مەرگ ڕادەوەستێت و لە بەرزی و نزمی چاوەڕوانیدا دەمێنێتەوە
دڵ لە قەپێلکی هێلکەشدا د□سکێ و دەبێتە جەنگەی بەهار
من ئەم جەنگەی بەهارە هەتا ناو دڵی دەناسم
لە ژیانمدا نەمدیتووە بەهار ئەوەندە دڵپڕ بخەمڵێ
نەشمدیتووە باران ئەوەندە نەرمونیان ببارێ و جادووی دەستم بەسەردا بگرێت

شێوەكارێكی ئاسۆ پڕ تانوپۆ و دەموچاو ڕوون بە ڕۆن و خوێی نان
تا بلۆی هێلکەکانی لە چرکەی تترووکاندا کێشا
بەندیان دوای ئەوەی لەو چا□ □□ش□ هاتنەدەرێ
پێکی ئومێدیان خواردەوە و ژیان ڕوون بووەوە بە
نەوا و ئەنوای ئەزەل و غەزەل
تا بلۆکەیان کڕی
بە نیازی کتێبی ڕێنوێنی لە نزیك دڵیان هەڵیانواسی
پڕ نا بێتەوە لە هەست و یادەوەریان
ئاوازی تاووس لە سەرەتای هێلک□ تترووکان
دەستی کە بۆنی چیلکە و پووشی هێلانەی تێکەڵاون
بەسەریان دادەهێنێت
تا ئەبەد ژیان لەناو ئاوازدا بەسەردەبەن
گەشە لە خورپەی خۆشبەختیی ئاوازدا دەنوێ و پشوودەدات
دەکرێت گوێ لە دەنگێك لە ئەزەل و دەنگێك لە غەزەل ڕا بگرن
بەئاوازێکیش ڕازی بن
ئاواز باس لە شوێنێکی پارێزراو دەکا
تێیدا تەماشای هەناوی ئاو دەکەین
ئاویش لەبەر خاتری ئێمەیە نامرێ
بەگەرمی دڵی دەمانژیێنێت
لە جۆشی ئێمەش پڕ ڕەنگە
سێبەری تاووس لە خۆی دەچێ و ڕەنگاوڕەنگە
سێبەری تاووس لە خۆی ناچێ و ڕەنگاوڕەنگ نییە
لە گەرمایی شەرابدا ڕازم لە زمانی چرا بیست
تاووس لە بۆشاییدا دەگەڕێ ڕەنگی ئەشق دادەڕێژێ
چی لە تاریکیدا هەیە
تاووس لە بۆشاییدا دەگەڕێ ڕەنگی دڵ دادەڕێژێ
چی لە تاریکیدا هەیە
لەسەر جەستەی ئەشق و دڵیش ڕەنگی بێداری دەڕوێ
دڵخۆش بە شکۆتم لە ئەشق و دڵ هەڵگرتووە و ئەشق و دڵیش دەبنە ڕابردوو
ڕابردوو مۆمی پێیە بە ئاگری بەهەشت دایدەگیرسێنێت
ئەشق و دڵ داگیرسێن با تاریکی دەستمان بەسەردا نەگرێ و بەلەمی ڕاوە ماسی نقووم نەبێت

2

ئەی ئاواز لە ڕووی فرمێسکی سارد و گەرم دامەمێنە

چاوی جیهان کە لەمندا دەبێتە دڵ
سەرەتای هەفتە بە ئەستێرەی بچوێنە
کۆتایی هەفتەش بە مانگ
لە بەراورددا چاوەڕوانم ئەو شتانەی بەدرزی دڵەوە دێن و دەڕۆن
حەڵوای خودا و
بۆنی خۆشی شوێنپێی یار و
شوورەی مرواریی حەفتڕەنگ و
دڵەخورپەی مەستانم لێنزیکبن
ئەستێرە و مانگ و نان و ئومێد و تاسەی دوا نزا و تەزوو بەخشین و
چاوی کێڵگەی تەڕ
خاوەن هەموو ڕوخسارێکن
دەفتەری مەشق لەباوەش دەکەنەوە و خوێنگەرمی دەدەنێ
دەفتەری مەشقیش گەرمایییەکی ئەفسانەیی تێدایە
شەو و ڕۆژ لە مۆمی نیوە سووتاوی ڕێبوارانی یەکشەوەدا یەکتریان
ناسی و کاتیان دابەش کرد
وەك دوو خوشك و برای لە خوێنی پشت هاوهەست و مەشقی زۆر لە ژیاندا
ماو
بێوچان لە ڕووباری قووڵ دەدەن و فرمێسکی سارد و گەرم دەپارێزن
منی زۆر بەسەرخۆدا زاڵ
وەك پێغەمبەرێك سەرگەرمی سرووش وەرگرتنبێت
چوومەتەوە ناو دڵی خۆم و پێستم وەك چەتر بەسەر ڕووبەرێکی تەواو
خرۆشاودا هەڵدا
هەستدەکەم هیچ شتێك دوایی نەهاتووە
دەموچاوی ساکاری عەرد و ئاسمان
تا خودا دەڵێ بەس سپین
پەڕەی ئەمەك و نمەکیان لە خۆ پێچاوە و لە نۆتەی ئاوازدا پشوو
دەدەن
هەوڵدەدەم سەرنجی دەموچاوی ساکاریان بدەم و بیاناسم
پاشان ئارام و هێمن لە هەتاودا مەلە بکەم و لەگەڵیاندا بژیم

3

دێوەزمەی چرا کوژایەوە
خۆی لە ماڵی ئێسك و پرووسکدا شاردووەتەوە و زمانی هەردوو ڕووی
ئاوێنە دەزانێت
دەشیەوێ بە زیندوویی بمانخوات
تاووسەوان پەڕی تاووسی شووشت و ڕۆیشت تا ئەو شوێنە ڕۆیشت

هێلكە تێيدا وەك نزيكبوونەوەى گەرمى لە دڵ دەبريسكێتەوە و
دەبێتە سرووشى فەرموودە
دەچێتە سەر قەڵاى هێلكەى و تەماشاى ژيان□كات
پاش دەستبازى و چاوبازى لەگەڵ ژيان
وەك ئەوەى خوناو بێت لەناو چاوى ڕوونبووەوەى پەيامێك
دەچێتە بەر خۆرى گيانبازى
دەڕوات تا ئەو شوێنە دەڕوات
خودا گوێ لە ترپەى دڵى دەگرێ و هەنگوينى سەرباڵى مەلى خۆشخەبەر
دەڕژێتە شووشەى ماڵان
ترپەى دڵ چەند بارسووكە
بە خوناوى ڕوونبووەوەى چاوى مرواريى لاوێنرا يەوە
دەڕۆم تا ئەو شوێنە دەڕۆم
دڵ بەر نائومێدى ناكەوێت
مەستيى تاووس دەكەمە بەهرە و پەيام و گۆزەى خەمڵينى شەرابى تووى ڕەش
ئاوازێكى نەرم سەرى گەرمم ئاوڕشێندەكا
تاووس هەر لە ئاسماندا دەڕوات
لە سروشتى نەشێواويشدا دەنيشێتەوە
من بەدەنگى خەياڵ دەيدوێنم و باڵى سووكدەبێت
بۆ هەستان و باوەشێنكردنى هێلكە و هێلانەى
تاووس بارى ئێمەى لەسەر باڵى هەڵگرتووە
داوە مووى ناڕۆشنى نێوان ژيان و مردن ڕادەكێشێت
سووڕى دەوران خۆشتر و نهێنى هەستيش ئاشكرادەكا

4

ژيانى من چەند لە سادەيى شەو و ڕۆژ دەچێت
وا بەپەلە و نەرمەغار بەرەو نەمان دەڕوا و درەنگيش لە خەو هەڵدەستێ
هێشتان خۆرى هۆگربوون و خەونێكم
نەگەيشتووەتە نيوەڕۆ گەرمم بكاتەوە
ئەستێرەى شەوم دەڕژێتە
نسرمێكەوە و سەرمام دەكاتەوە
ديسان بەسەرچاوى داخراوى ژياندا پەرتدەبمەوە
داد
دادى دڵ و ڕازێكى مات لە سەكۆيەكى ڕووناكدا هەڵبەز و دابەزى
پەنجەم لەسەر شمشاڵدا ببينن

وەك ئەفسانەيەك دەخەوم و لە مرواريى حەفتڕەنگ دەگەڕێم
كەمێكيش گەردەنى لارى گوڵى مەرگ و ديدار بۆندەكەم
دەركەون ڕووناكى سەكۆ و ديدارى خودا دەركەون
ل□ بەرچاوم شاراوە نين دەرگا و پەنجەرەى ماڵ بەر و پشتى دەستمن
من لە ئێوەوە لەژيان گەيشتم و دوانيگاشم لەسەر ئێوەيە
هەر تەنيا هاوارێك دەبيسترێت و بەس
هاوارێكى بەئارام
هەر تەنيا دەركەوتنێك دەبينرێت و بەس
دەركەوتنێكى بەئاكام
حيكمەتى گوێڕايەڵى دادى دڵ بۆ هاوار و دەركەوتن
پێش تۆفانى نووح
لەژێر ئاسمانێكدا كە هەموو ڕەنگەكانە
بەڵام شين زاڵە
دادى دڵم بەخەبەر هاتووە و سەرى ناڕەزامەندى ڕادەوەشێنێ
نەخش و نيگارى ترسێكى درێژخايەنى ڕشتووە
دەشبينێت بەردى ديوارەكان دەكەون
ئاى درەختى ئاسوودەيى سێبەرت لە پياڵەم نەكرد
پياڵەى دڵبينى چەند لە سادەيى شەو و ڕۆژ دەچێت
ئەوەندەش دڵ هەڵگوشراو و بێپەناى
ئەى مايەى ڕەنج و بەهرە و ستايش و برينى پيرم

5

فرمێسكى تامەزرۆييم ل□ بەر چراى ڕێگاى كۆچى ياران زۆر ڕشت
فرمێسكى تامەزرۆيى
لارەلار نەيێيت و سەد دڵم نەكەيت
ئاگات لە دەستم بێت
مەيى مانم بەدەستەو□ يە
پەيمان ڕاگرم و چاوى داگيرساوى سەر تەنافم
ڕوونە بەديارى و خەڵاتى بەخشندە
چاوى داگيرساوى سەر تەناف بەخشندەيى زۆر و وێنەى پاكيزەيى پێيە و
دەمانگەڕێنێتەوە
يەكەم ئەرزى درەوشايەوە بۆ كێڵگە و
يەكەم گۆمى گەرمبوو بۆ مەلەوانى و
يەكەم شەڕى پەپوولە و كلۆ و
يەكەم شيرى هەوێنبوو
دێت

گوڵێك دێت
گوڵبەدەستەكە وندەبێت
دەچێت چرای ڕێگای كۆچی یاران گەشدەكا تەوە
ماندوو دەبێت و لەناو یەكەم درەوشانەوەدا پشوودەدا
دەیەوێ بزانێت دووریی نێوان هەڵچوون و ڕۆچوون چییە و چەندە
یان كامیان وشەیەكی دووچاو ڕاكشاوە
بزەی ڕەزامەندی بەلێوەوەیە
دەچێتە دەستی گوڵبەدەستە ونبووەكەوە

6

درەخت گەڵا و لكی خۆی سنووردار ناكا
دایكە حەوا ئاوێنە و زایەڵەی هەموو ناوەكانە
جوانیی خۆی لە ڕوخساری جوانان‌دا ئاشكرا كردووە و پێكی ئومێدی بۆ
تێكردوون
باوكە ئادەمیش لە خۆڵی مەستی یەكەمین ڕوان
ئاوازی بۆ گۆرانی ژیان دانا و دەنگی زرینگایەوە
ئەوەی گۆرانی نەبیسێت ئاگری مەست نابێت و ناولەپی خۆی ناناسێت
زەوی كراسێكی نیگا شەرمنی وەك دایە حەوای پۆشیوە
لە یەك بزر نابین
ڕەز جوانیی میوەی خۆی دا بەهەمووان
توانی زەمین بكاتە بەهەشت
ئەرێ
پەیامنێری بەهەشت و
كاتژمێری دەستی مردوو و
گڵۆپی كۆڵان و
بەردی بیرەوەری چی دەڵێن
بەیارمەتیی هێزی خودایی نیگا گەرم بكێشنە هەناوتانەوە
ئارام و هێمن بە شوێن نیگای گەرمەوە دێم
بەهرە و پەیامم بۆیە هاتنم لەرینەوەی هەیە و وزە دەبەخشێتە ڕێگا
هاتوو وەك باڵێكی شكاو یەخسیری نیگایەكی كەمێك ڕووناك
ئارام و هێمنیش لەبەر گەرمایی نیگا دیاری و خەڵات وەردەگرێت
دەشزانم نیگا ئاشق دەكاتە تیشك و پێڵووی هەڵدەداتەوە
لە ماڵی ساكاری تەمەن لەگەڵ كۆچی ئەستێران لە خەو هەستاوم
دێم دەست بە ڕوومەوە مەنێ
ئاگر لەژێر پێدا بكوژێتەوە
دیاری و خەڵاتی نیگایە و پێستی وشكی زەوی تەڕدەكاتەوە

شکۆی نیگا و سێوی تەڕ لە تەماشاتان پاراوبوویمە
بەباشی کاتی دیاری و خەڵات دەناسم

7

لە پیاڵە و مەیی سینەتدا باڵی م□ل□□ بهاوێم
پەلەکوتەی نقوومبوون بمگرێت
هێشوو سرووشی خۆگرتنەوەیە
هێشوو ناودەنێم خانەی زیندووی لەش و بۆنوبەرامەی شوێنپێی یار
بەردی بەجێماوی بەڵاگێڕی و چاوەزار هەڵدەگرمەوە و لە قۆڵمی
دەبەستم
تا ئەوپەڕی خوان و گەشت داوەتیدەبم
ئەمە نە ڕووگەیە نە ڕووگەنما نە دووربین نە بەڵێنی قوفڵ نە لکێکی
شکاو لە درەختێکی بێئاگا نە ئەسپبازی نە مەیدانخوازی
ژیانە هەڵدەقوڵێت و دادەبەزێتە سەرناوچەوانی ڕوونا کی
لە سەرمایەکی کپدا چۆلەکەی سڕبوو گەرمدەکاتەوە
جریوە و جووکەش هێڵکاریی سیمامان دەکێشن
چۆلەکە چاوی لەبەر پێی خۆی ناگیرسێتەوە و گفتوگۆی پیاسە
ناگێڕێتەوە
قوربانی و نزا و دروود و چلچرا و مژدە بەسەر باڵییەوەن
من قەت نەمزانی چۆلەکە لە چی ڕادەمێنێت
جریوە و جووکەشی لە چیدا دەبێتە نەوا و ئەنوای ئەزەل و غەزەل
دەچمە داوەتی خوان و گەشت و بینینی
ئێوارانی بەرەو گوندبوونەوەی مازووچنان
8

تەواوی شەو مەلە و دڵگەمەی کرد و بە دەموچاوێکی تەواو کراوەوە
لە ڕۆخ چەمێکدا ها تەدەرێ
ئەستێرە و مانگ تا بەرەبەیانی هەزار ڕەنگ
بە دەرکەوتنی یەکەم ڕوخسار و ڕووخۆشیی پەری دەخرۆشان و زمانێکی
تریان دەبوو
منیش لەپێستی تەنك و ئاو لەسەر نیشتووی مەیخانەی دڵ
کە دەرگای بە ڕەنگی ڕازی وروژاو ڕەنگکراوە
سەیری خرۆشانی
پەیامنێری بەهەشت و
کاتژمێری دەستی مردوو و
گڵۆپی کۆڵان و
بەردی بیرەوەری دەکەم

وەك كوێرێك لە چڵەپۆپەى خرۆشاندا بزردەبم و هاوارى چاوساغێكمە
چاو دادەخەم و دڵ دەكەمەوە
ئەفسوونێك دەبێتە ئەسپى ياڵ و بز ئ□ستێرەى ڕژاو و وتووێژى ساكارى
ديدار
لە كێڵگەى گەرم و مەستى ئاوتێگەڕاوت ئاڵاى سپى هەڵدەدەم
داخى داخان لەم جەنگەدا تفەنگم لە شان دەخزێت و دەشكێم
ئاڵاى سپيم لێوەرگرە و لەلام بمێنەرەوە
ئەسپ بە بۆنوبەرامەى سواران دەگەڕێنەوە
پيرى لالە بەدەست لە تەنيشتم گۆرانى خەڵوەتى دڵ دەڵێت
بەڕاز و نياز و سكاڵاوەش لەگەڵ دەفدا تێكئاڵاوە
دەستى نزا و هەستگەرمى بەرز كردوو□ تەوە
خوداى زيندوو و مردووان دەستى مێشك و دڵم لە ياخەدا بكەرەوە و
ڕزگارمكە
منيش لە تەختى بەرزاييدا بووم
دڵڕوونيم تێدا ڕژا و زانيم چى بكەم
گۆرانى ئەمشەو لە ئاو و مەلەدا بمێنەرەوەم بەسەر گژوگيادا پژاند
تاووس بە كۆ كۆرسم بوون
ئاخ لە خرۆشى دەنگيان و دەمودووى درەختى دەوروبەر
بەتەنيا لە ڕۆخ چەمدا ماومەوە و لە بەردەميدا لەسەر قاچێك
وەستاوم
دەست بە كەزيى نەرم و شلى ئەستێرە و مانگ دادەهێنم
پەريش بە پێستى تەڕيەوە چەند سانا تێپەڕى
ميوانى شەوى ڕاز و شەوى شەوانى نەكردم
دەستى لەسەر شانم دانا و ڕۆيى پەين بخاتە ژێر درەختى ژوان
نەرم نەرم تەپەى پێيم گوێ لێبوو
گوێم وەك خوانى ڕايەخستراو بەتاڵ و زمانم لاڵ
چاوى ئەمەك و نمەكيش ئامۆژگاريكردم يەكەم بينين بەياد بهم□نمەوە
نيگا ئاشنايى تاهەتايەش لە دڵدا دەپارێزرێت
خونچەى نۆبەرەى كوێستانان
پێش چوونە ژوان بەگەرمايى دڵ دەكرێنەوە
دڵ لەگەڵ ئەو درەختانە بدوێ
ئێواران پڕدەبن لە جريوە و جووكە و برينى هەڵخستراو
خوداى زيندوو و مردووان مێشك و دڵ هەراسان و ماندوويانكردووم
بمخەرە ئەوەل دڵۆپە بارانى پەڵەى ساڵ و برينى زەويم پێداپۆشە
زەوى كراسێكى نيگا شەرمنى وەك دايە حەواى پۆشيوە
لە يەك بزر نابين
لە بەرەبەيانێك كە ئەستێرە و مانگ بە هەزار ڕەنگ خرۆشاون

تیشکێکی خەمڵیوم پێشاندە
ببێتە دیدارێکی سادە و گۆنا دابگیرسێنێت
هەموو گۆنا داگیرساوان دەڵێن
ژیانێکی ئاسوودە هەیە
دڵمانی تێدا ناکوژرێت
خەریکە دڵمان لە باڵی باڵندەدا دەبێتە فانۆس
تیشکی پڕی ماڵی هەموو گۆنا داگیرساو دەکاتە تاجی دیدار
ئەرێ بۆ ئاسمان کە پڕ ئەستێرە و مانگ دەبێت لە زەوی نزیکدەبێتەوە

9

بێدەنگیی زمان و خورپەی گەرمی ئەشق بانگی ئێوە دەکەم
تەزینێکم گەرم بکەنەوە و بەشداری جەنگم بکەن
ل□ بەر سەرما دەستم لێکدەخشێنم
خۆر بکوژە و تەواوی ئەستێران بانگی شوێنی خەڵوەت دەکات و دەیانکوژێت
بە ڕێکەوت کاتێکی ڕووخۆش کە من تێیدا دەکوژرێم دەگەمە بەردەرگای سرەوتن
لەپڕ دەنگم دەنووسێت و دەبێتە لاپەڕەی بەتاڵی ئەلبوومێك
پاش چەند چرکەیەك بەفر دەماری زەوی دەگوشێت
تاووس بۆنی کۆچی گیانێکیان کردووە
دێنە بەر دارەتەرم و چرا و قورئان بەسەر خوێنراو و بۆنی کەسوکار پاشای گیانم پاشای بەخشندە
پێویستە تۆ گوێت لە دەنگی حەفت نەوای من بێت
لە ناز و خۆنواندنی بەفردا
بە بۆن دەکەوم و لە خەودا قسەدەکەم
خەو تا چێشتەنگاو درێژ دەبێتەوە و بەڵا بەڕێوەیە
ڕووناکی بەفر هێندە بەهێزە چاو بە شەوارە دەخا
تۆ لەودیوی دەرگاوە وەك ئاوێنە و مۆمت لێدێ
چاوەڕێی ڕوودانی و تەنیا دەنگی منیش نابیستیت
بەفر خوێنی منی دەوێ
دەتوانن لە میوەدا بیناسنەوە
چاوەڕوانی گەیشتنە
کات میوەی پێگەیاندووە
منیش ڕەنگی خوێنی خۆمم بیر دەکەوێتەوە و ڕەنگی دڵیشم دەبینم
سێبەری ڕەنگی دڵ سووکە
لە ناوچەوانی خوداوەنددا شانم دایە شانی برینێك کە

چەناگەی بەند کردووە
لە کوڵمی داگیرساوی فریشتەشدا ڕاکردنی دڵی خەمم پێشاندەن و بمنێژن
ناشتن سرەوتی خۆشەویستی و گۆرانییە لە ستایش و تاسەی ئەزەل و غەزەل
تاووسی بەنکردووی کەچ دەپرسن کوا
مانگیش کەزی لەسەر زەوییە و کیژانی خەواڕووی داپۆشیوە
لیمەی بەنخەش ڕێگام بدە ڕوو بەناز و خۆنواندنی بەفر و فیزی خۆکردنەوەی تاووس
خەڵوەتی دەڕوونی بگرم و سەری خەم بە کێشی کتێبی شکۆی خوداوەندان بکەم
مەرگ ناوی هەموومان دەزانێت
شەرمی شکاوە و بەناوی خەمانەوە بانگماندەکا
نەشمزانی چۆن وا بە ئاسانی ناوی کەسی لە تێکناچێت
گورگیش لەوی بە زمانێکی ڕەق وەك سوورگی دەرگای زیندان دەلێسێتەوە

10

تەنیا یەك دڵۆپە خوێن لە دەمارم ماوە
لاپەڕەی ژیانمت نووسی و بە هەموو چەشنێك لەناو ئازاری درێژخایەنت دەخولێمەوە
ناوت زایەڵەی پەڕی ئەلبووم بەدەستە و سییەکانی پڕن لە هەوای هەوایەی بەتانە
بەهرە و پەیام و ماتیی دەم وەربگرە
ئەدی نەمگوت ئەگەر مەرگ هات لە دیوانەکەم بمنێژن
شیعری زۆرم بە ئازیزان و کەستی ناکامی خەم نووسیوە
ئە خودایە بەڵکو لەگۆڕم بەنە زاخدانی چاو
دیاریی یاران دابگیرسێنن و دەست و پەنجەی شووشەیی سەماو بەرزبکەنەوە
بەژێر درەختی بەرداردا تێبپەڕین
نەزانین کات دەمەوعەسرە یان تەنکایی بەرەبەیان
پێبکەنین و فرمێسك بەچاوماندا بێتەخوارە
سرووشی ئارام و بێدەنگ مەگەر نەمگوت
بە دڵ دەخوازم کوڕێکی سووکەڵە بوومایە
بە پایسکیل بچووبوومایە نانەواخانە و نانی بەکونجی و ماستی بە سەرتووم
بە بەرچایی دایك و باوکم بهێنابووایە

پاشان لەگەڵ خوشك و برایانم
بە ماڵدا ڕاوڕاوێن بكەین و وەك گیان وەبەرهاتن ببریسكێینەوە
درەخت و ڕووبار و مانگ و ئەستێرە و گیا و باران و گەشبوونەوەی پەلكەزێڕینە
منداڵی سروشتن و خوشك و برای منیشن و لە گۆرانیم دەیانڵێم
كاتێك ئێسكبەندی جیهان بەیەكەوە گرێدرا و گیانی داڕشت
پێش خۆر بزە و ماتی من تارای بەسەر ڕوخساری داهێنا
ئەو كات تەنیا ژیان هەبوو
نەشمدەزانی ژیان چ ئازارێك دەكێشێت
ئەسپی ڕاو بیری لەوە دەكردەوە
مێژووی خوێن لە دەماری كەروێشك یان تاژی كۆنترە
ئەی دڵ كێ درەختی بەرداری لێرەدا بەخاوەن كردووە
من لامپام هەڵكردووە و سوپاسی بەختی ڕووناكی و تف لە پەنجەرەی ڕەشدەكەم
لامپاش هیچ نهێنییەكی نییە و یاری خۆی پێشاندەدات
لە پشت خۆ لێككێشانەوەی مامز و پەڕكردنەوەی قورینگ بەسەر لكی شلكەوە
تەماشای دەكەم و هەناسەی بەخشین و وەرگرتن و وچان و گەشانەوەم
لەملاوە بۆ ئەولا دەبا
لە زەردەی ئێواران لە هەموو لایەكدا هۆگربوون و فێنكی بای سێبووری سەرمیوەی گ□یو دەردەكەون
كرمی ئاوریشم لە هەناسەوە قۆزاخە پڕ دەكا و زەمین گەرمدەكاتەوە
زەمینیش بۆنی هەموومانی كرد و ڕووەكی بۆ ڕواندین شانی گەرمی ڕاوەشێنین
لە شوێنێك لادەدەم و وچانێك دەدەم
چی بەڕێوەیە ڕوو بدا
ئەدی ئەم ڕاهات□ سروشتییە چییە هەموو شت سەد بارە دەبنەوە و پێشیانڕازین

تلیاكخۆر. كورتە چیرۆك..

شەمامە بارەوانی

بە بێدەنگی و شپڕزەییەوە لە لێواری شەقامێکە دانیشتبوو و سەری خۆی بەسەر کێشی خۆیدا شۆڕکردبووەوە.

هەرچی بەوەدا ڕەت دەبوو، پێنجسەد یان دووسەدوپەنجا دینارییەکی بۆ فڕێ دەدایە بەر پێیەکانی!

ئەو، بەو کارە و پارەفڕێدانەی خەڵکەکە، تا خودا حەز بکات قەڵس و بێزار ببوو.

ئەوەی وەکو بێڕێزی و سووکایەتییەک بۆ خۆی دەبینی.

گەرچی لەژێر لێوەوە دەیگوت: تکایە من سواڵکەر نیم. بەڵام هیچ یەکێک لەوانەی ئەوێ گوێبیستی ئەو قسەیەی ئەو نەدەبوون.

سەرەنجام حەوسەڵەی ئەو پارەفڕێدانەی خەڵکەکەی نەما و هەستایە سەر پێ و پڕبەگەرووی گوڕاندی: سەدجار بڵێم کە من سواڵکەر نیم، ئەوە ئێوە هەر تێناگەن؟!

تۆزێک بێدەنگ بوو. ئەوجارە بە تۆنێکی تۆزێک هێمنتر گوتی: دەزانن چی؟

خەڵکەکە هەمووی بە بێدەنگی و واق وڕماوی لێیان دەڕوانی و وایان دەزانی کەسێکی ناتەواوە و نەخۆشی دەروونی هەیە.

پاشان هەرخۆی وەڵامی خۆی دایەوە: سیاسەت و بازرگانی بۆ ئەوان و تلیاکخۆری و سەرخۆشیش بۆ ئێمە.

ئیتر تێگەیشتن کە من شێت و نەخۆش و دەرۆزەکەر نیم، یان ئێوەش کێشەی تێگەیشتنتان هەیه؟

گوتم من تلیاکم دەوێت تلیاک. وای گوت و سەری خۆی بەرزکردەوە بۆ ئاسمان و تۆزێک لەو گەواڵە هەورە ڕاما، کە بەری تیشکی خۆرەکەی گرتبوو. دوای کەمێک، تا هێزی تێدابوو دایە قاقا. دووبارە سەیرێکی ئەو دوو ژنە بە تەمەنەی نزیکی خۆی کرد و پێی گوتن: گەمژەینە، دەزانن کە ئێوەش هەمووتان تلیاکخۆرن؟

بەڵام جیاوازی نێوان من و ئێوە تەنها ئەوەیە، کە من تلیاکخۆرێکی هۆشیارم و ئێوەیش مەست و بێئاگا!